Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дехз ● ЦИНАРА, 16 МАЙ, 1981 ШУ. ● № 60 (6350). ● Мах 2 кепиг.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕИ СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ

«1981 ШЕРА ХЬУВКЪАМ ЧУЭЦИЛГА, ЮРТБОАХАМА ПРОДУКТАШ, ДОАКЪАР КИИЧДЕЛГА IАЛАШДАРА, 1981/82 ШЕРА ХЬАЙБАШ ТОЛАМЕ IАНГАРА ДАХАРА КХЫ ТIА ЧАКХДАХА ДЕЗАЧА ГIУЛАКХИЙ ХЬАКЪЕХЬА» СОЦАМ ТIАИЙЦАБ КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТОИ СССР МИНИСТРИИ СОВЕТОИ.

Ханнахьа 1981 шера хьувкъам чуэцар, юртбоахама продукташ, дикал лакха йола гlожа а моша а доакъар киийчдар духьа а хьайбаш толаме lангара дахар духьа а КПСС Центральни Комитетои СССР Министрий Советои Компартей ЦК-аш, союзни республикай Министрий Советаш, СССР юрта боахама Министерство, СССР сомий-баьцадарий боахама Министерство, СССР мелиорацеи хин боахамен Министерство, СССР Госкомсельхозтехника, СССР заготовкий Министерство, СССР кхачан промышленноста Министерство, Центросоюз, парте краевой, областной, районни комитеташ, автономни республикай Министрий Советаш, халкъа депутатий моттигашкарча Советий исполкомаш, моттигашкара юртбоахама органаш, колхозий, совхозий, заготовительни организацей кулгалхой доккарийла баьб 1981 шера хьувкъам чуэцара, юртбоахама продукташ, доакъар киийчдара, хlаьта иштта 1981/82 шера хьайбаш толаме lангара дахара хиннахьа кийчо елга lалашде, из дара:

— хьувкъам чуэцача техникана а транспортни средствашта а ремонт елга сихдара хоадамболлаш йола мероприятеш кийчъе а чакхъялха а, хьувкъам чуэца ха хьатlаккхача шин кlира хьалха белгал мел яь техника кийча хургйолаш, цуна дика ремонт яра къаьстта тергам тlабахийта. Из дара колхозий, совхозий, СССР Госкомсельхозтехника предприятей ремонтни мастерской низалех биззагlа пайда эцалга lалашде, цар шин сменагlа болх белга вlашт!ехьа а доаккхаш;

— чуэцача хана, заготовительни пункташка а лоаттаергйолча а дlакхухьача хана юртбоахама продукци йоа ца йитара тlеерзаяь мероприятеш киийчъе а чакхъялха а;

— машинно-тракторни агрегаташкен комбайнашкен шин сменагlа болх байтара боахамаш трактористий-машинистий кадраш lалашбе, механизаторий кадрай квалификаци лакхъелга, техниках пайда эцара толамагlйола методаш колхозашкен совхозашкен юкъейоалаелга, хьувкъам чуэцара транспортни комплексех (отрядех) пайда эцара ларда тlа хьувкъам чуэца балхаш вlашт!ехьдоаккхилга lалашде, балхаш геттара дика а, дeш, хьувкъам чуэцара машиний низалех маьогга биззагlа пайда а эцаш къахьегама овсарlе эггара чlоагlагlа лакхъяра тlехьа юрта боахама механизаторашта юкъе шерра социалистически яхь йоаржае;

— хьувкъам чуэцача, юртбоахама продукташ, доакъар киийчдеча хана боахамашка доаггlача тайпара общественни кхачан, культурно-бытовой, медицински гlулакх делга вlашт!ехьдаккха;

(Йистедоалар 2-ча оагlо тlа).

Хьалхарча мугlарашка

ФОТОРЕПОРТАЖ

«Хlара балха дийнахьа къадар дукхагlа хилийта!» яха инициатива вай республике эггара хьалха дlайолаьча СССР 50 шу дизара цlерагlча Грознenски химически завода болхлоша шоай еррига торонаши кхоачамаш оарцагlдьхад производства эффективность, балха дикал лакхъяра, паччахьалкхен дикала Знак йола продукци тlа - тlа дукхагlа хилийтара. Цу даькъе дика йовлаш къахьегаш ба комбината химикаш цхьайтталагlча пятилетка хьалхарча шера. Дерригача технико-экономически хьокхамий биъ бетта план дикка тlехховчаш а яь, паччахьалкхен дикала Знак йола продукци 80 процент гаргга хилийтар цар.

Из лоархlаме болх беча доккха даькъа лоац завода къахьегама ветеранашa, коммунистически къахьегама ударникаша ОТК дикагlа лоархlаш болча контролераша Гайнутдинова Нина Павловнаси Тищенко Анна Ивановнаси. Шоай профессех тlехдика кхеташ болча цар хьинарс къахьегарца хьоххам телаш, дог раьза долаш шоай опыт, дикагlйола белха методаш дlайовзийташ хьалкхебаьб итташ говзанчаш. Цудухьа предприятие дикагlбола говзанчаш яха сийлен цlераш еннай цига нена а.

Цхьайтталагlча пятилетка хьалхарча шера массаза а санна завода цехашта юкъе мержача социалистически яхье хьалха латташ хьабоагlа № 170—210» йолча цеха химикаш. Товарни продукци арахецара программа ханал диъ дa хьалха кхоачаш а яь, паччахьалкхен планагlа лаьрхlачул соагlа цар арахийцар итташ эзараш сомий маьха товарни продукци. Цеха коллективо арахеца дубитель во е эсала я аьнна цхьакха рекламаци кхачаш потребителашкара.

Дукха болхлой йе цехе шоашта хьалхашка латта декхараш массаза а цlена кхоачашдеш продукци арахецара технологически режим макстта ниийса лелаеш. Царех ба аппаратчикаш, коммунистически къахьегама ударникаш Меньшикова Надежда, Карпенко Ольга, кхыбараш. Яхье хьалха латташ хилараш совгlа, иштта къахьегаро оарцагlбоах цар шоай новкъостий а.

Доккхий социалистически декхараш тlаийцад № 7 йолча цеха химикаша укх шера план ханал хьалха кхоачашъяра, арахецаш йола продукци тlехдика мара ца хилийтара. Уж декхараш толаме кхоачаш тlехкхоачаш деш хьабоагlа уж. Шоаш хьоаш мел йола продукци тlехдика мара ца хулийташ, биъ бетта план ханал шин дa хьалха кхоачашйир цар. Заданел соагlа арахийцар итташ тоннаш маьхера продукци.

Уж къахьегама коталонаш йовхараш хьинар кхо ца деш къахьегаш бола химикаш ба. Цу юкъе доккха даькъа лоац лакха квалификаци йолча слесараша, предприяте ветеранаша Климов Василе, Ушаев Султана, кхыча профессех болча болхлоша. Технологически оборудованена бола лореш оал нарех цеха химикаша.

СУРТАШ ТIА: (хьалхар чутlа): ОТК контролераш, лаборанткаш Н. Гайнутдинован А. Тищенкон кийчъеш йолча продукцега хьожаш ба; шоллагl чутlа — арахецача продукце дениеш дlаязъеш ба дикагlбола аппаратчикаш Н. Меньшиковаи, О. Карпенкои; кхоалагl чутlа — слесараш В. Климов, С. Ушаев.

С. ХУГАЕВА суртош.

Дlайийна баьннаб

Бlаьсти юа еррига культураш хlанале дlайийна яьхай Урус-Мартановски района Мичурина цlерагlча совхоза механизатораша. Кхашкара балхаш деш къаьстта дика къахьийгар Межидов Ахьмада. Хьажкlаш кхеча звенона кулгалдеш ва из.

Ала деза, дlаяхача пятилетие цlеслагlча пятилеткечул 42 процент дукхагlа хьажкlаш совхозе кхельга. Из толам баккха довнка новкъостъл дир эггара хьалха Межидова звенос. Хlара шера юкъера лаьрхlача 50—55 центнер фуальаьха хьажкlаш чуэц ю.

Тешаме аьрд елай цхьайтталагlча пятилетка укх хьалхарча шера чуэцаргболча хьувкъама. Индустриальни хьисапе хьажкlаш кхеяра хьакъоастадаь хиина лаьтта зяба аьха, органически а минеральни а удобренеш тайса хьаьдаь соакха гурахьа киийчдир Межидова ший новкъостешца. Укх шера лаьттанца lайна тlоадал дlакъовлара маккаш а даьха, тlехьа тlера лаьтта ниийсдара культиваци а яь дlайийра хьажкlаш. Из болх толамагlа йолча агротехнически хьашка чакх а баьккхар.

Хьажкlаш кхеяра укх шера хьалхашка латта декхараш ше кхоачашдергхиларах тийша я Межидов Ахьмада кулгалдеча звено коллектив.

С. МАДАГОВ,
Урус-Мартановски района газета болхло.

УКХ ШЕРА 14 МАЯ ШУРИН ФЕРМАША БАЬЧА БАЛХА ХЬОКХАМАШ ГОЙТАШ ЙОЛА СВОДКА

Районаш	Хlара lаттагара хийнахьа яьккхар (кг.) 1980 шера 14 мая	Хlара lаттагара хийнахьа яьккхар (кг.) 1981 шера 14 мая
Наурски	8,8	9,5
Шелковской	8,6	9,2
Грозненский	8,2	8,6
Гудермесски	8,0	8,2
Надтеречни	8,1	8,1
Шалински	7,4	7,8
Сунженски	5,6	7,1
Назрановски	6,1	6,8
Урус-Мартановски	6,1	6,1
Малгобекски	5,5	6,1
Ачхой-Мартановски	6,3	6,0
Республике гlола	7,2	7,8

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ЭКИПАЖ — ОРБИТА ТIА

ТАСС хоам

1981 шера 14 мае московски хьаьнх 21 сахьати 17 минути яьлча Советски Союзе стала дахийтад «Союз-40» яха космически кема.

Космически кема лехкаш я дунен халкъашта юкъера экипаж: кема командир Советски Союза турпал СССР летчик-космонавт Попов Леонид космонавт-тохамхо Румыне Социалистически Республика гражданин Думитру Прунариун.

«Союз-40» яхача кема никъ бара программагlа лаьрхlа да «Салют-6» — «Союз — Т-4» яхача орбитальни lилма-тохкама комплексах из дlахоттилга. Космонавташ Попова Прунариун комплекса тlа 1981 шера 12 марта денз Лаьттанна юкъерча орбита тlа болх беш болча космонавташца Коваленкоцеи Савиныхцеи цхьана дукха тохкамаш экспериментаци е езаш ба.

Дунен халкъашта юкъерча экипажо космически никъ бу, ший доазонашка 1978 шера март бетта денз Советски Союзеи вежарашка долча социалистически мехкийи граждашта бархlазза цхьана никъ баьча «Интеркосмоса» программагlа хьежжа.

«Союз-40» яхача кема бортовой системаш лерттlа болх беш я. Космонавташ Поповеи Прунариун могаш-маьрша ба.

ПОПОВ Леонид Иванович

Советски Союза Турпал, СССР летчик - космонавт Леонид Иванович Попов ваьв 1945 шера 31 августа Кировградски областерча город Александрие.

1968 шера Ленински комсомола цlерагlа Черниговски лакхера военни авиационни летчикий училища чакхъяьккхачул тlехьагlа тlема-фегарча низашка летчик - истребитель волаш гlулакх деш хиннав.

1970 шера Леонид Иванович дlаязъяьв космонавтий отряде. Даькъа лоацаш хиннав космически аппаратана никъ бара управлени еча.

Л. И. Попов — 1971 шера денз Советски Союза Коммунистически парте член.

1978 шера денз болх беш воллаше а космонавташ кийчбеча Центре Ю. А. Гагарина цlерагlа тlема-фегара академи чакхъяьккхай.

Ше эггара хьалхара 185 ден бус баь космически никъ бо баьб 1980 шера «Салют-6» яхача станце тlа верттерча экспедице командир волаш.

Думитру ПРУНАРИУ

Румыне Социалистически Республика гражданин Думитру Прунариу ваьв 1952 шера 27 сентябре город Брашове.

1976 шера Бухарестски политехнически институт чакхъяьккхачул тlехьагlа авиазаводе инженерална болх беш хиннав. Цул тlехьагlа чакхъяьккхай тlемаавиационни эсарий школа, гlулакх деш хиннав Румынски халкъа Эсара авиационни полке.

Воккхагlвола лейтенант инженер Думитру Прунариу — 1973 шера денз Румынски коммунистически парте член.

1978 шера марте волавенна Ю. А. Гагарина цlерагlча космонавташ кийчбеча Центре «Интеркосмоса» программагlа космически никъ бе кийчвала. «Союз» яхача лехкаш долча кемаи «Салют» яхача орбитальни станцен программагlа lомавалара йиза курс чакхъяьккхай.

СТАРТ ЕЧА ХАНА «СОЮЗ-40» ЯХАЧА КЕМА КОМАНДИРА ЯЬ ЗАЯВЛЕНИ

Деза новкъостий, доттагlий!

Тахан «Союз-40» яхача советски кемаца космически полете болх вежарашха долча мехкий — Советски Социалистически Республикай Союзеи Румыне Социалистически Республикаи граждаш. Сох чlоагlгlа тешам болаш а ся сий деш а хlама да дунен халкъашта юкъерча укх экипажа командир сох вар.

20 шу хьалхагlа, 1961 шера 12 апреле, дунена дlахезар эггара хьалхарча Лаьттан космонавта — СССР гражданина цlи. Вай Даьхен турпалча воlа Юрий Алексеевич Гагарина карагlдьнна цlаккха а лергдоаца денале гlулакх кердача старташна тхо хьехаш дола сийлахьдокха масал а хиина дlаэттад.

Тха полето чакхдоах оттаьча «Интеркосмос» яхача программагlа «Салют-6» — «Союз» яхача советски орбитальни lилма-тохкама комплекса тlа социалистически мехкий космонавташа цхьана деш дола тохкамаши эксперименташи.

Вежарашха долча мехкий викалаша космосе цхьа еш йола полеташ социалистически мехкий халкъий доккхагдоацача доттагlала, берката цхьана леладеча гlулакхашта, цхьоагlонна дола тешал да.

«Союз-40» яхача кема экипаже цlерагlа хоам бу аз: космически полете даха тхо кийча да, тхоай дерригa низаши опыти тlадерзадергда оаха тхоашта тlайилла сийлахьеи бехктокхамеи задани кхоачашъяра.

«Союз-40» яхача кема командир СССР летчик-космонавт
Леонид ПОПОВ.

СТАРТ ЕЧА ХАНА «СОЮЗ-40» ЯХАЧА КЕМА КОСМОНАВТА-ТОХКАМХОЧО ЯЬ ЗАЯВЛЕНИ

Деза новкъостий, доттагlий!

Са, Румыне Социалистически Республика гражданина, чlоагlгlа сий даьд. Со космосе вода, боккхача патриотически бехктокхама декхар — румынски авиаци летописа юкъе кердея лоархlамеи корта хьабеллилга — космосе полет елга сайна тlадуллаш хилар кхета а деш.

Сай дерригача ниласцея бoaрам боаццаш чlоагlа мутlахьа волаши тхоай космически полета программа кхоачашъяра гlо де чlоагlо яь ва со.

Сона, коммунист хиларах тарра, къаьстта тоам бул сай космически полет Румынски коммунистически парти — социалистически Румынена ларда елла сийлахьаьар хьаяь 60 шу дизара хетаеш.

Дог тохадена волча укх минуташка мукъа ба сона сайх бенна тешам бахьан долаш Румынски коммунистически парте Центральни Комитетаи Румыне Социалистически Республика правительстванен, Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета а Советски правительствана а, къаьстта новкъосташта Николае Чаушескунен Леонид Ильич Брежневнеи цlенача дег тlара барналагала.

Тха полето, шеко йоацаш, гlо дергда космически аpo маьршача гlулакхашта, дунен халкъашта юкъе цхьана леладеча гlулакхашта, еррига адамлен гlулакха тахьарах йола социалистически мехкий программа толаме кхоачашъяра.

Тха полет вай халкъаш вlашагlа дувзадолийтача румыно-советски отношеней, дег тlарча доттагlала, цхьана леладеча гlулакхийн солидарностеи, машара а дунен халкъашта юкъерча прогресса а аьттува баккха лаьрхlа я!

Хоам бу аз: со полет е кийча ва.

«Союз-40» яхача кема космонавт-тохкамхо СРР гражданин
Думитру ПРУНАРИУ.

Продукци дукхагlа йоаккх

Тlа-тlа продукци дукхагlа а йоаккхеш къахьег Назрановски района «40 лет Октября» совхоза къахьегамхоша. Укх шера биъ бетта планагlа 440 тонн дlаяла йоагlаш паччахьалкхенна дlаенна дукхагlдоача даькъе цхьоалагlча сортах а йолаш 450 тонн шура. Тlехкхоачаръяьй дукх дlадалара план а. Дlадале доагlар 72 тонн йолаш, дlаденнад 133 тонн.

Яхье хьалхара моттиг яьккхай Аушев Гумара lаьлас кулгалдеча № 3 йолча ферма коллективо. Планагlа яккха езар 146 тонн йолаш, цо яьккхай 194 тонн шура. Из соакха цу юкъа яьккхачул 45 тонн дукхагlа я. Иштта доккхий толамаш а доаяш къахьегарах ферма коллектив социалистически яхье хоттьльнарг а лаьрхlа республикански газеташ тlа чlоагlдаьча Сийлен улга тlа яьккхай.

Доярашта юкъе къаьстта дика хьокхамаш гойташ болх бу № 4 йолча шурий-товарни фермерча доярка Даурбекова Эннас. Укх шера биъ бетта хlара ше хьожача lаттагара 1947 килограмм шура яьккхай цо планагlа яккха езар 850 килограмм йолаш. Толамаш доахаш къахьег цу ферме болх беча Балхаева Дуге а. Планагlа яккха езар 780 килограмм йолаш 1229 килограмм шура яьккхай цо хlара ше беттача lаттагара. Дика хьокхамаш гойташ балхашду Дзаурова Мадината, Кодзоева Хаде, Олигова Матренас, кхыбараша.

Чlоагlа терко ю совхоза специалисташа, фермашкарча болхлоша шоай хьайбаш дебадара а. Планагlа 274 lаса хила доагlача биъ бетта 303 lаса хьахиннад, хlаьта соакха цу юкъа хиннараш 209 мара дацар.

Толамаш доахаш къахьег уж хьалкхеедча Албакова Райхьанта, Порвзов Дауда. Хlара дийнахьа 450—500 грамм дозал ютlадеттадолийт цар хlара шоаш леладеча lаьса. Хlаьта шоай бехкагlа цхьа бежан ца къастийташ хьал а кхеду.

Совхоза кулгалхоша доккхал а деш цlераш йоах шоай дикагlболча скотникий. Царна юкъе ба Олигов Бек-Хан, Кодзоев Илез, кхыбараш. Цар мадоаттlара гlулакхаш дарах хlара кхоабача lаттагара дlабахача биъ бетта 814 килограмм шура яьккхай. Из планагlа яккха йоагlачул дукха а дукхагlа я.

КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъяра дерригa шоай низаш оарцагlа а даьха къахьегаш боахк совхоза хьайбаш лелашраш.

С. ТОВСУЛТАНОВ.

ХЬУВКЪАМ ДИКА ХУРГБА

Пха бlаь гектар хулаш lажий бешамаш я Шалински района «Южный» совхоза. Хlара шера дика хьувкъам болаш хьалкхебу соm бешамаш лелаераша. Дlаяхача пятилетка шерашка паччахьалкхенга бехкаб 14100 тонн сом — 2300 тонн планал дукхагlа. Укх шера а дика хьокхамаш гойта лаьрхlа ба совхоза къахьегамхой. Цар дош деннад планал совгlа 250 тонн сом бохкаргба аьнна.

Еррига бешамашка механизатораша минеральни удобренеш тайсай хlара гектара тlа ворхl центнер а йолаш. Цул совгlа, гектара бlаь тонн кхоачийташ органически удобренеш а тайса мутlарашта юкъера лаьтта аьхад. Хlаьта хий дехкаш болча Дудугов Баудина, Умаров Сайпудина, кхыбараша мел эша хий а техад бешамашта.

Хьинар ца кходеш шоай бешамашка кхы балхаш а ду болхлоша. Царех ба зене йолча садоахкача хlамашта дукхала молхаш еттар Эскиев Салахеи Алавдинов Ломlаьлеи.

Н. АХМАТОВ.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕИ СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ

(Постановлени. Долалург 1-ча оагӀо тӀа).

— хӀара боахаме йол, сенаж, силос, баьца хьоар, гранулированни брикетированни доакъар кийчдара план кхоачаши тӀехкхоачаши яра, хӀаьта нийтта боахамашки доакъара ресурсаш кхы тӀа Ӏоаяра а, царех дикагӀча тайпара пайда эцара а къаьстта терках тӀабакийта. Доакъара лаьрхӀа шекара свеклай, коартолий лордех, баьцадаараш леладеча юхеюсача хӀамаех, чах, кагах, кхачий промышленноста отходех, хӀаьта городашкен промышленни центрашкен бахача нахагара, торгозлен общественни кхачани предприятешкара гулъеча кхачан отходех мамогга дукхагӀа пайда эца. Ӏай даьгӀенашка доакъара страховой запас кийчъелга Ӏалашде;

— баьцаш дӀа мел йийкача, уж шоаш хьалтӀа мел яьнача, хӀаьта нийтта цок йолча аьлешка, доакъашка, хии йистошка, хьункашка, наькъашта юхе гӀолла хинахьа доакъар кийчделга Ӏалашдара де мел эшар де. Къаьстта хий дехача лаьтташ тӀа а юкъ нюадагӀа юе доакъара культураш дукхагӀа дӀае. Ялата культураш чуэцача хана чан кагй цӀенъаль хаинахьа чуэцилга Ӏалашде, дӀадахача шерашкара ца лоредс. Хьайбаш чусоцадалехьа хьайбай фермашка доакъар хьатӀаоэилга верттерча даькъе чакхдакха, хӀаьта доакъар цӀераи лечкадараи лорадара де мел эшар де. Доакъар кийчдечен лоаттадс дӀоттадечен хана цуй дикала чӀоагӀа тӀахьожам оттабе;

— Ӏаьсий, хурсаш, Ӏоакарий, хӀаьта нийтта кагий коа тӀара оалхазараш мамогга дукхагӀа хилийтара, общественни Ӏул доагӀача тайпара дебадара, паччахьалкхен хьайбай продукташ йохкара декхараш кхоачашдара, кхаба колхозникашка, болхлошка, гӀуллакхерча нахага дикка дукхагӀа хурсаш кагий коа тӀара оалхазараш йохкара тӀеравальта мероприятей комплекс кийч а ль хӀара боахаме чакхъьякха;

— 1981 шера 1 ноябрь хьатӀакхачалехьа Ӏа даикха дутача дерригача хьайбашта ветеринарни обследовани е, хьайбаш цамогаш ца хилийтара ветеринарно-профилактически мероприятей комплекс чакхъякха.

Компартей ЦК-аьта, союзни республикай Министрий Советашта, парте краевой, областной, районии комитеташта, автономни республикай Министрий Советашта, халкъа депутатий моттигашкарча Советий исполкомашта, профсоюзни, комсомольски органашта тӀадиллад 1981 шера хьувкъам толаме чуэцар, юртбоахама продукташи доакъари кийчдар, хьайбаш Ӏаьгара дахара кийчо яр чакхдаккхара тӀебермабаь бола массово-политически болх хаинахьа дӀаболабелга. Коммунисташ, моттигашкарча Советий депутаташ, профсоюзни комсомольски актив, халкъа тӀахьожамхой производства лоархӀамегӀча участкашка нийса дӀа-юха оттабелгем цар болх вӀаштӀехьбоаккхилгем Ӏалашде, хьувкъам бокхъонца лорабара, цун сиха транспортировка яра, из дика чакхбаиккхара хьалхара цар лоархӀами бехктоххами айбе.

Оттача хьалашка хьежжа алата культураш чуэцилга сихдара союзни республикай Министрий Советашца баьча бартегӀа СССР юрта боахама Министерствана а СССР Госкомсельхозтехникана а бокъо еннай 1981 шера мае-августе хьувкъам чуэца техника лоаттайра ханаш хувца а эшаш хуле Казахски ССР, РСФСР целинни районашка хьувкъам чуэцача юкъа кхыча союзни республикашкара опыт йола комбайнераш хьежабе а.

СССР госснаба, хьувкъам чуэца а кхыйола юртбоахама а машинаш, автомобилаш, тракторни прицепаш, царна эша запасной оатхалаш, аккумуляторш, металлопродукци, комплектующи изделеш, резинотехнически изделеш, электротехнически изделеш, оборудовани, производственни гӀулакхашта эша кхыйола материалаш арахецача СССР министерствашта ведомствашта тӀадиллад 1981 шера уж хьаелга, юрта а хина а боахама эшача боарамген сойца тӀа белгалъьача хана цхьен хьежжа доаттаелга Ӏалашдар.

Юрта боахама кхы тӀа а юртбоахама машинаш, тракторашта, автомобилашта, хьувкъам чуэцача машинашта, тракторни прицепашта эша запасной оатхалаш, арахецара хӀаьта доатора-смазочни а кхыйола а материалаш хьаяра задани еннай промышленни министерствашта ведомствашта.

Союзни республикай Министрий Советашта, хьун боахам СССР Паччахьалкхен комитета 1981 шера паччахьалкхен хьун фонда лаьтташ тӀа йол кийчъяра, гаьнарий хохнача тӀьоврейеги гӀахи хьоар даккхара задани оттальй.

Моттигерча промышленноста предприятешта кулг-кара йол хьоеца инвентарь дукхагӀа арахецилга тӀадиллад, цуца колхозий, совхозий, паччахьалкхен кхыча юртбоахама предприятей, бахача наьхха хьашташ дикагӀа Ӏалашдар дуккь.

Союзни республикай Министрий Советашта, СССР Госкомсельхозтехникана, СССР юрта боахама Министерствана, кхыча министерствашта, ведомствашта тӀадиллад планага диллача 1981 шера хьалхе, реконструкци е, болх бе йолалийта еза хьайбай помещенеш, кормоцехаш 1981 шера ноябрь беттал тӀехьа ца йоалийташ, хӀаьта силосни сенажни сооруженеш, складской помещенеш 1981 шера сентябрь беттал тӀехьа ца йоалийташ йистехара де мел эшар де.

СССР дулхен шурен промышленноста Министерствана тӀадиллад хьайбаш коа тӀара оалхазараш эггара дукхагӀа хӀачутелача сезона дулх чакхдоаха предприятеш 1981 шера 1 августал тӀехьа ца йоалийташ птицекомбинаташ 1 июлал тӀехьа ца йоалийташи ремонт а ль кийчъелга.

Союзни республикай Министрий Советашта, СССР юрта боахама Министерствана, СССР сома-баьцадаарий боахама Министерствана, СССР мелиорацен хин боахамен Министерствана, СССР Госкомсельхозтехникана тӀадиллад 1981 шера хьувкъам чуэца болабеш автотракторни царно ца сецаш болх бара машинаш доагори машиндаьтташи Ӏалашделга, боахамашка меккдаьтта продукташ миштa лелаю а миштa пайда ийбу а хьожаш цӀенхаштта тӀахьожам лоаттабар, царех дукхьел уж хьожальчо гӀулакха мара пайда ца ийбайтилга, хӀаьта нийтта доагорахи машиндаьттаехи бокъонца лелаш йолча нормашка хьежжа кхом беш пайда ийбелга Ӏалашдара тӀадерзадаь гӀулакхаш дар. Уиттаеш я доагора машиндаьтташ а союзни республикашта бетт-бетта кхахийтара графин.

Машинийаькъий Министерствана, РСФСР хиш тӀарча флота Министерствана, форда флота Министерствана тӀадиллад хьалхарча аргӀанна хьувкъам чуэцилга Ӏалашдара юрта боахама хьожаль автомобилаш, тракторш, юртбоахама машинаш, запасной оатхалаш, йоагон хьекхен материалаш, кхыдола мовхьаш дӀаюха кхухьилга Ӏалашдар.

Машинийаькъий Министерствана тӀадиллад:

— 1981 шера соми баьцадаараши тӀадола вагонаш вихха кхача еза пункташка дӀанхоачаелга Ӏалашдар, поездаш лелара графикашта на продукци дӀа-юха кхахьара йола лакха сухал йола лаьрххӀа поездаш лелилга юкъе а дихьа;

— машинийаькъашта Министерча свеклаш дӀачуйиеча пункташкара шекаре свеклаш шекар деча заводашка дӀанхахьара вагонаш лоаттаелга Ӏалашдар, из цита дӀакхоачаль яккха еза ха 1981 шера 15 декабрь хилар тернал а деш;

— 1981 шера 1 октябре дена 1982 шера 1 мае кхачалца йолча хана союзни республикай Министрий Советий заявкаех колхозашта, совхозашта, паччахьалкхен кхыча юртбоахама предприятешта лаьрхӀа дола кхыча республикашка, краяшка, областашка кийчдаь гӀожа доакъар хӀанз лелаш йолчул 50 процент лохагӀа йолча тарифагӀа, вагона боарамга хьежжа прессовании доакъар тӀадетта хилча вагона недогрузах гӀод а ца доахаш дӀа-юха кхахьар;

союзни республикай Министрий Советашта, СССР юрта боахама Министерствана, СССР заготовкай Министерствана тӀадиллад колхозашка, совхозашка, паччахьалкхен кхыча предприятешка боахамаца биэза кхоачам била шоай лакха дикал йола ялатий ялата-бобовни культурай фу дӀаоттадара, страховой переходящи фондаш хьаяра, хӀаьта нийтта паччахьалкхен ресурсашта сортовни фу кийчдара планаш кхоачашъяра цӀенхаштта тӀахьожам лоаттабелга Ӏалашдар. Бокъо лац кхебаьча ялатий а ялата-бобовни а культурай дефицитни перспективни сортий, массазарча хьаькӀий гибридий хьувкъьамах фуна мара пайда эца.

Союзни республикай Министрий Советашта бокъо еннай чӀоагӀъьача перечена тӀарча министерствай ведомствай автомобилашкара дӀанийнахача еррига предприятей, учрежденей, организацей автомобилаштен автоприцепаштен водителий составни ремонтни средствашка а тӀехьа керттерча производствана ше дердоацача тайпара 1981 шера хьувкъам чуэцара балхашта юкъсоза.

Дахка дердоацаш лаьрхӀад ялати кхыйола юртбоахама продукташ кхухьаш йолча грузовой автомобилаша дийнахьа а бус а болх белга вӀаштӀехьдаккхар, эшаш гӀулакх эттача халкъа боахама кхыча доакъой водителаш а юкъе а озаш.

ЛаьрхӀа да ялат, кхыйола юртбоахама продукташ, силосе сенаж, доакъара кхыдола тайпаш а дӀахкахьара командировке бахийтача автомобилаш лехкарий, ремонт еча болхлой, механикий, автоколонией начальникий, автомобильни боахамий диспетчерий, дӀаьта нийтта колхозий боахамашта юкъерча предприятей организацей автомобилаш лехкарий цар дилла болх бечара алапеш 75 процент, амма тарифни ставкал (окладал) лохагӀа доацаш командировке мел болча хана меттелоаттаде.

Довкхий мовхьаш кхухьача автомобилаш тӀея прицепаш тӀехьайолча автомобилаш тӀея (автопоездаш тӀа) болх беча водителашта 1981 шера хьувкъаца ялати кхыйола юртбоахами продукташ кхухьача хана тарифни ставка 25 процента боараме алапел совгӀа премеш тела лаьрхӀад. Премий хьожаш хӀара сменагӀа баьча балхах хьахиниачунга хьежжа, нагахьа саина сменни задани балха денна хьажаньча хала кхоачашгӀьъяле.

Союзни республикай Министрий Советашта бокъо еннай 1981 шера автомобилаш лехкарашта премеш телара хьакъехьарча хьалхагӀа белгалъаль хиначa мерел совгӀа ялати шекара свеклаш комбайнаш тӀара хьакхухьача а заготовительни пункташка дӀакхухьача а шин сменагӀа (цхьан автомобила тӀа шин шофер волаш) болх беча автомобилаш лехкарашта автомобило ца соцаш дийнахьен буси 20 сахьаьтал кӀезигагӀа йоацача хана болх барегӀа тарифни ставка 20 процента боараме премеш хьежае. Премеш хьежаю дийнахьен буси баьча балхах хьахиниачунга хьежжа, нагахьа саина денией бийсаипен йола задани кхоачаш а яьлле. автомобиль цхьаьнха дийнахьен буси дӀахо болх бе йиш йолаш дӀа а еннаде.

Соцам тӀа белгалъаь премеш дӀетал водителашта командировкагӀа хьожабаь цар болх беча предприятей организацеш. ХӀаьта сменни задане боарам оттабу водитель командировке а вена болх беш волча колхозаш совхозаш хоададаьча балха ден дӀоваьлла [illegible].

ЛаьрхӀа да ялати ялата-бобовни культураш, коартолаш, дукхача шерашка тӀаюлача баьций, лен-долгунеца, силосни доакъарий культурай семенникаш чуэцача комбайнаш хӀамаш чуэцача кхыча агрегаташ тӀея болх беш болча тракториcташта-машинисташтен кхыча механизаторашта боахаме оттаьль сезонни норма хьувкъам дикал лакха йолаши ца бойташ чу а эцаш кхоачашйича 2 центнерга 4 центнерга кхоачаш ялат тела (мах боацаш).

Комбайнаш тӀа а кхыча хьувкъам чуэцача агрегаташ тӀа а болх беш болча кхыча болхлошта ялат тела деза: трактора тӀа болх беш волча хӀара трактористa-машиниста комбайна тӀа е кхыча хьувкъам чуэцача агрегата тӀа болх беча трактористa-машиниста денначa ялата 80 процента боараме, комбайна тӀа болх беш волча трактористa-машиниста гӀончанен автомобиль лехкечоан 70 процента боараме, хӀаьта хьувкъам чуэцача агрегаташта гӀулакх деш волча мастера-наладчика цу хьувкъам чуэцача агрегаташ тӀа болх беча тракториcташта-машинисташта юкъера лаьрхӀача деннaчун 50 процента боараме. ХӀаьта трактористашта - машинисташтен кхыча болхлоштен лоаш хуле натуральни оплатана метте ахча дала йиш я царна доагӀача ялата закупочни маьха боараме.

Жаткаш тӀа болх беш болча трактористашта - машинисташта, РСФСР Нечерноземни зона, СибарегӀен, Урала, Гаьнарча Малхбоален, Казахстана целинни районий боахамашка ялаташ хьокхаш касарегӀа Ӏодехкаш болча хана хӀара культура цхьатарра чуэца йолаеннача хьалхарча 5 дийнахьа, хьувкъамген ялаташ чуэцара хьалашкен хьежжа, хӀара чуйича гектарах тела оттадаьд 0,5 килограммага кхаччалца ялат, горох хьокхача хана — 1,5 килограммага кхаччалца. Совхозашен паччахьалкхен кхыча юртбоахами предприятешен цу белгалдаьча боарамегӀа ялат дӀателара нормаши порадоки союзни республикай Министрий Советаша оттаю.

Совхозийн паччахьалкхен кхыча юртбоахама предприятейн директорашта мукъа беннаб коартолий, баьцадаарий, сома, комсий, комарий, бахчеи культурай 10 процентага кхаччалца бола хьувкъам ялаче чотагӀа совхозий массазарча болхлошка а хӀаьта нийтта цу культурай хьувкъам чуэца тӀебоалабаьча болхлошка а розничи маьхел лахкагӀа доацача планови маьхех бохка.

Колхозашта могадаьд социево совхозийн паччахьалкхен кхыча юртбоахама предприятейн болхлошта оттаьль воощренеш телга.

Совхозийн паччахьалкхен кхыча юртбоахама предприятейн директорашта мукъа беннаб 1981 шера йол, чa, силос, сенаж кийчъе, искусственно хий дӀадаьккха доакъараш Ӏаладден болча болхлошта, кхы тӀа а луш бола мах лаьрхӀа кийчъеча аьлахи силосехи 10 процентаген 20 процентаген кхаччалца тела а (мах боацаш), шоай доалахьа цӀагӀа доахан долаш болча совхозийн паччахьалкхен кхыча юртбоахама предприятейн массазарча болхлошка алавон маьлах дохка а.

Совхозий, хьун боахамен паччахьалкхен кхычен предприятей директорашта бокъо еннай тракторашки машинаши лелалургйоацача лаьтташка малгал хьокхаш йол йоаккхаш болча болхлошта 50 процентага кхаччалца йол тела (мах боацаш).

Хьувкъам лоацца чуэцача хьалашкен ца бойташ чуэцарна бола ялаташ чуэцача-дӀачуэцача комплексий (отрядий) болхлой материални безам совбаккхар духьа союзни республикай Министрий Советашта мукъа беннаб 1981 шера комплексий (отрядий) болхлой къахьегамах комбайнаш тӀа е ялаташ чуэцача кхыча агрегаташ тӀа болх беча трактористашта - машинисташа доаккхача ахчанга хьежжа (классностах совнагӀа толар ца а лоархӀаш) совхозашкен паччахьалкхен кхыча юртбоахама предприятешкен мах тела. Ялаташ чуэцача агрегаташта технически гӀулакх деш болча мастерашта-наладчикашта, болхлошта, комплексана (отряда) юкъе а болаш кхы тайпа балхаш деш болча трактористашта-машинисташта телача ахчал боарам оттабу цу болхлошта ду тарьча тарифни ставкаштей ялат чуэцача агрегата тӀа болх беча трактористa-машиниста тарифни ставканей юкъерча соотношенега хьежжа.

Союзни республикай Министрий Советашта мукъа беннаб 1981 шера колхозашкен совхозашкен низткъалагӀа йолча хайшна юртбоахама балхаш де а ялаташ дӀачуйидеча предприятешкен свекло-пункташкен болх бе а городашка, болхлой поселкашка, юрташка баха болх булургболаш бола мах а хӀаьта нийтта соцам тӀа белгалъьахача предприятей болхлошкара, механизаторашкара, автомобилий водителашкара дӀанйихкача, промышленни, транспортни кхыча предприятешкара, учрежденешкарей организацешкарей болхлой, трактористаш-машинисташ, кхыбола механизатораш а автомобилий водителаш а уеттабе.

Ялаташ чуэцара балхашка ухийтача болхлоштен гӀуланкерча нахан цар керттера болх беча моттигашка бетта юкъерча алапех 50 процент тердолаш оттадаьд. Цунаа дувзаденна телац царна суточни квартирни.

Союзни республикай Министрий Советашта мукъа беннаб 1981 шера кхыча республикай, краяй, областий колхозашка а совхозашка а, хӀаьта нийтта республикана, кранна, областа чуйоагӀача кхыча районашка а ялаташ чуэцара балхаш де ухача трактористашта - машинисташтен кхыча механизаторашта хана болх беча моттиге дӀаболхаши цӀабоагӀаши наьхъара баха мах дӀатакха а наькъагӀа яьккхача хаиеи колхозе е совхозе дӀакхаьчача хьалхарча кхаь дийнахьен царна юкъера алапи дала а. Цу болхлоша керттера болх беча моттиге ийдеча юкъерча алапех 75 процент царна тердолаш оттадаьд. Командировке ухийтача механизаторашта цунца дувзаденна лац суточни командировочни.

Колхозашта могаду командировке бахийтача механизаторий къахьегамах совхозашка леладеча нормашкен расценкашкен хьежжа мах тела а хӀаьта нийтта хьувкъам чуэца кхыча боахамашка хьожабаьча трактористаша-машинисташен автомобилий водителашен болх беш яьккха хӀара шера ахча а луш отпуск эца бокъо луш йола къахьегамца дакъа лаьара минимум кхоачашъера юкъе [illegible].

Союзни республикай Министрий Советашта мукъа лу мелха кхыча районашка гӀожа доакъараш кийчде ухийтача юкъера пайда эцача транспорта автомобильни боахамий, СССР Госкомсельхозтехника предприятейи организацейи, совхозий а паччахьалкхен кхыча юртбоахама предприятей а трактористашта - машинисташтен автомобилий водителаштен къахьегамах мах баларен керттера болх беча моттигерча юкъерча алапех 75 процент даларен норадок хьанийта, ялаташ чуэцача лелаеш йолча суточни квартирни телара порядкана меттел.

РСФСР Министрий Советан, Казахски ССР Министрий Советан бокъо еннай РСФСР-ен Казахски ССР-ен, целинни районашка ялаташ чуэца баьхкача а цу районашка комбайнаш тӀа сезонни балха норма кхоачашъяьча а трактористашка - машинисташкен трактористий-машинистий помощникашкен паччахьалкхен закупочни маьхаш а доаш карарча ахчах 10 процентага кхаччалца, хӀаьта сезонни норма кхоачаш ца яьрашка совхоза директора е колхоза правленена хеттача тайпара кӀезигагӀча боараме ялат дохка, комбайнаш тӀа сезонни балха норма кхоачашъяргa хьежжа.

Совхозаштен паччахьалкхен кхыча юртбоахама предприятештен мукъа беннаб 1981 шера гурахьа ялаташ дӀадера лаьтта оахаши ялаташ дӀедувиш, хӀаьта нийтта хьалха оаха зябь оахаш а трактористашка - машинисташка соцамо оттабаьча боараме ялат дохка.

Ялаташ дӀачуэцара хана лоацъяр духьа РСФСР Министрий Советан Казахски ССР Министрий Советан бокъо еннай ялаташ дӀачутела доладетча денз 1981 шера 1 декабре кхаччалца целинни лаьттай районашкарча элеваторашкен ялаташ дӀачуйидеча предприятешкен болх беча болхлой-грузчикий къахьегамах кхоачашдаь дерригa балхаш чу а лоацаш 100 процентагара 105 процентага кхаччалца балха норма кхоачашъьяле 10 процент, 105 процентагара 110 процентага кхаччалца кхоачашъьяле — 30 процент, 110 процентал дукхагӀа кхоачашъьяле — 50 процент лакхъьача расценкегӀа мах тела.

СССР Госбанкана мукъа беннаб, массана а телаш доацача кепара, колхозашта, совхозашта, паччахьалкхен кхыча юртбоахамен заготовительни предприятешта ялаташ чуэцача техникаш бовкха мах дӀатаккхара а хьайбаш леладеча фермашкарча оборудовании технически гӀулакх ду пункташ, автомобилаштен тракторашген кхоаленаш, ялат доккъаду пункташ, тӀера дӀакъайла хьаташ, ялат чулоаттаду моттигаши ялат лоаттаду майдашa, хӀаьта нийтта юртбоахама техника вӀашагӀьеха цехаш хьалъяргеи царна реконструкци ергеи дӀадахийтара а вӀаьхкача хана луш дола кредит тела.

Союзни республикай Министрий Советашта мукъа беннаб, массана а доацача кепара, 1981 шера сеггота эшаш моттиг нийсъелча цхьан боттал дукхагӀа йоацача хана лакхерча дешара заведенешкара (юххьерчен тӀехьарчен курсашкара дӀанйиккхача) студенташ лаьрххӀа йолча лакхерча курсашкара (тӀехьарча курсашкара дӀанйиккхача) дешархойи, хӀаьта нийтта профессионально - технически училищашкара (юкъерча профтехучилищашкара дӀанйиккхача) дешархой а юртбоахама балхашка ахийта.

Союзни республикай Министрий Советашта тӀадиллад СССР юрта боахама Министерствацен профсоюзий йоагӀ-йоагӀача республикански советашцен дагалаьнача тӀехьагӀа 1981 шера ялаташ чуэцача а ялати кхыйола юртбоахама продукташи дӀаувзача а юкъагӀа хӀара 10 ди массаза доал баьча балха итогашка хьежжа автоколонняштен кхыча транспортни подразделенештен телаш йола карара кара тела ЦӀа байракхаш юртай районашта а районий группашта а, хӀаьта нийтта областашта, краяшта, республикашта хьожалте. Союзни республикай Министрий Советашта могадаьд облисполкома, крайисполкома, республика Министрий Советa грамота а дургӀолаш «1981 шерарча хьувкъамах йола юртбоахама продукташ автомобилашца хьаузара отличник» яха сийлахьа цӀи [illegible].

Союзни республикай Министрий Советашта тӀадулл 1981 шера хьувкъам чуэцачен юртбоахама продукташи доакъарашi кийчдечи лакха хьонхамаш Ӏалашдеча трактористашка - машинисташка, болхлошка, специалисташка йокха колхозашта, совхозашта, кхыча юртбоахама организацешта рыночни фондашкара легковой автомобилаши мотоциклаши хьожаелга.

Союзни республикай Министрий Советашта, СССР юрта боахама Министерствана, СССР сома-баьцадаарий Министерствана, СССР мелиорацен хин боахамен Министерствана, СССР заготовкай Министерствана, СССР Госкомсельхозтехникана тӀадиллад 1981 шера хьувкъам чуэцара хьожаль материални ресурсаш чӀоагӀа кхоергйола гӀулакх вӀаштӀехьдоаккхалга.

СССР халкъа тӀахьожама Комитета тӀадиллад соцам тӀа белгалъаль заданеш кхоачашъяра тӀахьожам оттабелга.

КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советеи соцам тӀа кхыдола гӀулакхаш а да 1981 шера ялаташ чуэцара юртбоахама продукташ доакъараш кийчдара болх шой хаилахьа кийчо яь дика вӀаштӀехьбаьккхал чакхбаиккхара а 1981—1982 шера доахан толаме Ӏаьгара дахара а тӀадерзадаь.

* * *

КПСС Центральни Комитетоа СССР Министрий Советоа хьакхайкадаьд партийни, советски, юртбоахама, профсоюзни комсомольски организацешка, колхозашен совхозашен, промышленни транспортни организацешка, КПСС XXVI съезда решенешка хьалхе а лелаеш, юрта боахам дӀахо дегӀабоалабара декхараш толаме кхоачашдара шоай дерригa низаш тӀадохийтаргдолгах а ялаташ чуэцачен доакъараш кийчдечен юкъагӀа болх лоарзагӀа ца боалийташ лелабелга, ца бойташ хьувкъам чуэцилга, эшача боарама ялаташ кийчделга, 1981 шера паччахьалкхенга ялати кхыйола юртбоахама продукташи йохкара планаш кхоачаш тӀехкхоачаши енга, 1981—1982 шера доахан толаме Ӏаьгара доахилга Ӏалашдергдола гӀулакхаш чакхдоахаргхиларах а шоаш дог тийша хилар.

Довзо беса деста батонаши маьхха бухачаши, дуккенна чу яь кӀлачиш, булочкаш, чӀоранаш хоза дӀанийсдаь дада цӀеча майснн гвоздикай букета юкхе истола тӀа.

Сийлахь - боккха Даймехка тӀом хиинача шерашка советски маха кэрагӀдаьнна сийлахь - доккха деналл дагадохийташ, блокадни Ленинградера хиина маьих дагайохийташ цу халача деной рецептура лаьрххӀа хьаьхенхай уж делкш дец ца далийта санна, сага, чӀоагӀала гимн санна.

«Звездный» яхача московски комбинате цӀей деддеш оттадаьча шун тӀа гулбеннаб ветеранаш — Даймехка маьхка деррига тайпаш хьадаь бола маьих йоттараш. Цар вӀашагӀкхетар Коталок цӀей хулача денца нийсдаь дар. Сийлахь - боккха Даймехка тӀом хиинача шерашка тӀалаьтта халонаш дагаеха дог тохкиуш, бӀаргех хий легаш бар гулбеннараш. Цар хьанаре къахьегам Магитие болат лоаделоа, фронте моастагӀа эшаелоа, турпала Ленинград котъяккхара новкъостал деш хинияб.

Цу вӀашагӀкхетаро хинашта юкъера хӀоарга бувзам хьахьоиз. Хоаш мадий, ялат массе хана а доллача хӀамаи а корта болга.

Алхха ухх шера советски лахагагa кхоачаргда 21 миллион тонн ялат. Тайп - тайпара а, тайп - тайпара чам болаш а хургья маьих.

СУРТА ТӀА: вӀашагӀкхетаро дакъа лоацаш хиинарий группа. Аьрдехьара аьттехьа — «Красная заря» яхача ленинградски маьхха завода пекарь Д. Ф. Густова, Свердловскерча «Автомат» яхача маьхха завода пекарь М. А. Куленкова, город Ленинградерча Петроградски района маьхха завода мастер - пекарь Л. И. Винокурова, Коломински маьхакомбината мастер - пекарь, Социалистически Къахьегама Турпал М. И. Пантюхина, № 18 йолча московски маьхха завода мастер - пекарь В. В. Мартынова.

В. КОШЕВОЙ сурт. ТАСС фотохроника.

КОСМИЧЕСКИ ТОХКАМАШ

МИШТАБ ИЗ, МАЬЛХА МУХ?

Советски Ӏилмахой обработка яь баьннаб «Венера-10» яхача планеташта юкъерча станце маьлха коронана зондирования еш гудадаьннарашта. Йистай маьлха центргара хьайоагӀа 2,3-негара 20-нега кхоачача расстоянешкара маьлха радиусаш.

Маьлха корона йоаэра безам хьахиинаб электромагнитни волнашта налучани ярца цхьана Маьлхо шийна гонахьарча ара дӀанхувсача сихха лелача ионизировании веществa — плазма потока формировани цунца чу хьахулаш цилабегӀа. Маьлха мух оалаш йолча цу плазма потокаша взаимодействи ю лаьттан атмосфераца, полярни сияниеш а еш, хаоттам хувца а хувцаш, радиобувзамаш а телхадеш, хетаргахьа, Лаьттан биологически процессашта а Ӏаткъаш, Маьлха мух баьхан долаш хоалу дунен тӀа мел долча дийнача хӀамаина маьлха ялииии.

Лаьттана юхерча маьлха мухо характеристика къоастаяр башха хала хӀама дац хӀанз, амма, плазма потокаш секунда 400 таргта километр еш сиха лелаш хилар бахьан долаш, цу даниеех хаоттана прогноз яра е цхьадола лазерш держгладаржгладаш хара пайда эца тарлац. Бустамаш деш йола область Лаьттана «гаьнагӀа яикха» еза — маьлха миха формировани хулачахьа. Цу областе плазма характеристикаш хаинахьа къоастаяро йиш хулийтаргъя лаьттана юххерча ара хулаш йолча событешта 3—5 ди хьалха прогноз е. Амма дукхьел из область я хӀана ухх сахьате дукхьелара бустамаш на лулаш яр, хӀана аьлча корона температура ЦальсегӀа массеки миллион градусага кхоач. Из тохкалургья дукхьал радиофизически методашца.

Маьлха юхера плазма турбулентни я, вешта аьлча кхатар плазма юкъерча кхатарел лакхагӀа долча геттара сиха хьувзача михех латт. Тохкамаша хьахьенкхача бесса, цу хьувзача михий боарам шеррача гона чу хувлалу — миллионашкара массеки километрга кхоачаш, цу тӀа а боарам вӀашагӀбаларца цхьана лохлу цар интенсивность. Сиха хьувзача михий минимальни боарамаш Маьлха гаьна ме доал хувлалу. Нийтта нагахьа санна Маьлха центра 3,5 миллион километр гаьна хилча 2 километр боарам болаш дола сиха кхеста михаш хуле. 15 миллион километр гаьна эггара вӀашагӀча сиха хьувзача михий боарам 20 километрал тӀехбоал, вешта аьлча вӀашагӀча масштабе сиха хьувза михаш душ.

Сиха хьувза михаш Маьлхагара радиальни лостамех дӀаух, хӀаьта цар лелара сухал лакхлу сердая телачун центра цаӀн-аха—кхоъ миллион километр гаьнарта хаварча 20—40 километргара 15 миллион километрал совгӀа гаьнача секунде 400 километрга кхоачаш. Гучадаьннад, 7-негара 15 миллион километр Маьлхай гаьнача юкъе сиха хьувзача михий лакхьлгий кхатар кхыча областешкарчул башха совгӀашешагӀа доацаш цхьан ахазен лакхагӀа дола специфически область уллаш хилар.

Цар а кхыча а даниеша йиш хулийт, Маьлха башха гаьна йоацача моттигашка сиха хьувза михаш хьахилара механизм корона йӀоахъяра бехктойхаме хила тарлуча талгӀен процессашца ювзаенна я аьнна хета. Маьлха геттара гаьнача моттигашка-м цу талгӀеех сиха хьувза михаш хьахилара болам махулий. Маьлха корона йӀоахъяра бехктохаме хила тарлуча талгӀе хьада дола тайпа хӀанз ухх сахьате малагӀа да ховш дац. Цу хеттара, хетаргахьа, лоп лургда Маьлха таргарча плазмашта радиофизически методашца дӀахо дергдолча тохкамаша. Хетартахьа башха дукха ца говш йиш хургья вай Лаьтта а лаьттана таргарча ара е маьлха мух хьебеча явленешта дикагӀа прогноз е.

Анатолий ЕФИМОВ, техническ Ӏилманий [illegible]

(АПН).

Сийлен улга тӀа яьхай

1981 шера биъ бетта хьайбай продукташ дукхагӀа яхар духьа районашка леладьча республикански социалистически яхье котъьяннарг а лаьрхӀа хьалхара моттиг а хьожаеш республикански газеташ тӀа чӀоагӀдаьча Сийлен улга тӀа яьккхай Грозненски район.

Из толам боаккхам къаьстта хьанар аӀдениа къахьийгад цу района 1 Мая цӀерагӀча колхоза хьайбаш леладераша. Биъ бетта планагӀа 665 тонн шура паччахьалкхенга йохка йоагӀача цар, ехкай 809,5 тонн, шоай план 121,7 процент кхоачаш а еш. ХӀаьта колхозаша еррига ехка шура цхьоалагӀча сортагӀа а я.

Нийтта доккхий толамаш а доахаш къахьега цар вӀаштӀехьдаьннад колхоза механизаторша дӀададача шера хьайбашта шортта доакъар Ӏалашдаь хиларах, зооветеринарни специалисташи, фермашкарча болхлоша жалоагӀара царна Ӏунал дарах.

Къахьегамцара безам совбаккхарах, шоашкарча торонех мазулла дикагӀа пайда эцарах, деррига низаш оарцагӀдаьха балхаш дарах, колхозхой аьттув баьннаб хьайбай продукци ухх шера дикна алсамъяккха. ХӀара шоаш кхоабеча ӀаттагӀара дӀабахача биъ бетта 756 килограмм шура яьккхай цар, хӀаьта соахка цу юкъа яьккхар 449 килограмм мара яцар. Нийтта беркате къахьегарах ухх шера 392 тонн шура дукхагӀа ехкай паччахьалкхенга колхозхоша соахкарчул.

ТӀехкхоачашъьяй колхозхоша паччахьалкхенна дулх дӀадалара план а. 700 центнер дӀадала доагӀаш 783 центнер дулх дӀаденнад цар.

Хьайбай продукци алсамъяккхара дагӀа дӀарг а доацаш керттерчарех цаӀ да дахкаргйола доадаш боахаме дукхагӀа хургйола гӀулакх вӀаштӀехьдаккхар. Цун хадданза йоакхо ю колхоза специалисташа, къаьстта — зоотехника селекционера Годилова Татьяна Павловнас. ДӀабахача биъ бетта, планагӀа 590 а йоагӀаш 842 бежана искусственни осеменени яй цо.

Даха дезача тайпара вӀаштӀехьдоах колхозхоша шоай фермашка дукха шура луш долча фух йола къоаха доахан дукхагӀа хургдола гӀулакх а. Ухх шера 386 шинара дӀахийдад искусственни осеменени а яь, соахка цу юкъа дӀахийкараш 90 [illegible].

Хьанар ца кходеш къахьег доаркаша. Царна юкъе наржача социалистически яхье хьалха ба Белякова Валентина Антоновна, Хадызова Тонта Умаровна, Овсянникова Зинаида Иосифовна. ПланагӀа яикха езар 644 килограмм йолаш, 1235 килограмм шура яьккхай биъ беттa хӀара ше беттача ӀаттагӀара Белякова Валентинас.

ХӀана хӀара дийнахьа шийтта тонн гаргга шура дӀалу паччахьалкхенна колхоза хьайбаш леладераша. Из соахка ухх хана дӀалуш хиначул йиъ тонн дукхагӀа я.

Социалистически яхье котъьяннарг а лаьрхӀа, республикански газеташ тӀа чӀоагӀдаьча Сийлен улга тӀа яьккхай колхоз.

* * *

ЗӀамига а доаккха а диъ бӀаь бежан да цу района «Пригородный» совхоза фермe кхоабаш. ХӀара шера дика хьонхамаш гойташ къахьег ферма коллективо. Дикка тӀехкхоачашйир берти цхьогӀон йолча болхлоша хьайбай продукци паччахьалкхенна дӀаллара иттлагӀча пятилетка планаш. Кхы а чӀоагӀагӀа хьанар айдеиа къахьег цар цхьайтталагӀча пятилетка хьалхарча шера. ДӀабахача биъ бетта планагӀа дӀала езар 60 тонн йолаш, ферма коллективо дӀаеннай паччахьалкхенна 64 тонн шура, 107,5 процент кхоачашъьяй дулх дӀадалара план а.

Дикка лакхъьяй доаркаша хӀара ӀаттагӀара йоакха шура. ПланагӀа хӀаранаттагӀара яикха езар 700 килограмм йолаш, цар яьккхай 1021 килограмм. ХӀаьта доаркашта юкъе наржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай хӀара ӀаттагӀара 1354 килограмм шура яьккхача Магомадова Зайнаба. Хьамаре къахьег хӀара ӀаттагӀара 966 килограмм шура яьккхача Эсиева Вайсета а.

ЧӀоагӀа терко ю ферма коллективо Ӏаьсий хьалкхадара. Цу гӀулакха къаьстта белгалъьннай Хасанбекова Зибу. Цхьанкха Ӏеса ца къастийташ хьалкхеду цо уж.

Хьайбаша дукхагӀа продукци хургйолча тайпара йоакхо еш Ӏунал ду скотникаша Альмерзоев Хьамида, Суганов Хабдулас.

Доккхий толамаш доахаш къахьегаш йола совхоза шурий ферма коллективо республикански газеташ тӀа чӀоагӀдаьча Сийлен улга тӀа яьхай.

С. ЛУЩЕН.

Дукха доьхани хьакхарчи кхоьбаш совхоз я «Грозненский молочный № 15». Цуьнга хьежжа пачхьалкхенна дукха дIачу а лу паргара йоккха продукци. ИттлагIча пятилетне планал совгIа 1141 тонн а луш 27711 тонн шура пачхьалкхенна дIаелар совхоза хьайбаш лелаърдерша. ХIьта цу юкъа дуьх а дIаделар цар 6502 тонн.

КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашьяра цхьайттаалгIча пятилетне хьайбей продукци дикка алсамъяккха езаш ба совхоза къахьегамхой. Дуккъал укх пятилетка хьалхарча шера 6230 тонн шурея 1650 тонн дуьхи пачхьалкхенна дIадала дезаш ба уьш. Шоай планаш хавал къалха кхоачашьяра хьинар ца кходеш къахьет совхоза дукхача доярка, скотникаша, 300 ветеринарни специалисташа, кхьча болхлоша.

Дояркашта юкъе яьркача социалистически лахье этгара хьалха я Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарчен Грозненски районен Советий халкъа депутат, КПСС член Айгумова Марха. ДIадахача шера хIара ше беттача Iаттагара 3680 килограмм шура яьккхар хьинар долча дояркас. ТIа-тIа дукхагIа шура йоаккхаш беркате къахьет Айгумовас. Укх шера бIъ бетта хIара Iаттагара 1321 килограмм шура яьккхай цо, хIьта — соахка цу юкъа яьккхар — 1091 килограмм.

Айгумовайгара масал а эцаш тIа-тIа доахангара дукхагIа шура йоахаш къахьет пхийтта шера совхоза ферме дояркан йолаш балхаш доча КПСС члена Ханзалатова Аниcата. ДIадахача шера хIара ше хьоначa Iаттагара 3560 килограмм шура яьккхай Аниcата. На хьонхам кхы а лакхагIа хургболча тайпара къахьет цо укх шера а.

Доккхий толамаш довхаш фермашка балхаш ду дояркаша Юнусова Асмарта, Гутиева Дашус, Шамиева Асмарта, кхыбараша. 1100—1175 килограмм шура яьккхай царех хIаране хIара шоаш беттача Iаттагара. Юкъера лаьрхIача пхийтта процент дукхагIа я укх шера цар яьккха шура соахка цу юкъа яьккхачуша ннийсйича.

С. АУШЕВ.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) «Грозненский молочный № 15» совхоза дояркаш М. Айгумова, Р. Далиева, А. Ханзалатова.

И. ПЛИЕВА сурт.

ПОНДЗОЛ ДЕХЬАРА

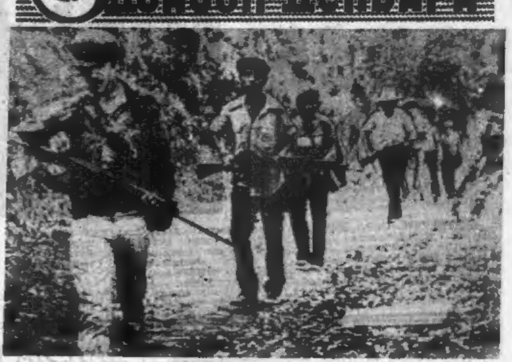

Фарабундо Марте цIергIча Къам мукъадаккхара сальвадорски фронто шерду доал деча хунта бIунашта духьала деш дола дов. Моттигерча бахача нага ду довкъостал ларде а дуьцаш партизанаша чIоагIа юхатох моастагIа.

СУРТА ТIА: Къам мукъадаккхара фронта бIухой отряд.

ЮПИ—ТАСС телесурт.

САГИ ЗАКОНИ

ЗАКОНАШ ДОВЗАР — ХIАРАНЕ ДЕКХАР

ТIеххьарча шерашка вай республике чIоагIа кьржай правови пропаганда. Халкъа университеташка, правови знаней факультеташка, предприятешка, организацешка, нах бахача моттигашка ешача лекцешка нах кхетаргболаш дувц советски бокъоний лардех. Цу темагIа йола материалаш дукха хул газеташ тIа, радиох телевиденех гIолла къамьал ду опыт йолча юристаша. Юкъерча школа барх|лагIча классашка хьех Советски пачхьалкхен лардаш, правови знанеш лу профтехучилищашка дешаш болча кагирхошта. Кхыйолча формаех а дикка пайда эц.

Нравственни, кхетамах къоастаде йиш йоаца декъа да правови кхотам лулга. Коммунизм хьалъеча хIанзарча этапе беррига информацешна, идейно-кхетама болх тоабелга дIадех. Из хоадамболлаш а къаьга а белгалдаьккхад гражданий бокъонаш лораярах болча КПСС ЦК соцам тIа.

Цхьабакъда, таханарча дийнахьа советски наха бича бакъахьа хеттача бесса беш бац из болх, цо тоъам боллаш теркалъяц социально-экономически процессий, советски общества духовни вахара динамичность.

Вай пачхьалкхен Кертерча Законо чIоагI а ль советски наха еине йоккхий бокъонаш — дегIаенача социализма Iалаьмате йокка котало. Амма, бокъонаш яц декхараш доацаш, законаш доацаш паргIато хила йиш яц, граждански кортамукъаде хила йиш яц общественни порядок цIенхаштта лоре ца йича. Цудухьа граждански бокъонаш юкцаш хилча дувца деза граждански декхараш а. Правови пропаганда еча из массаза а хулаш дац. Хьаьцаргъа вай къахьегама отношенеш. Вай мехка къахьегаш волча сага йоккхий бокъонаш я, уж тешшаме лораю пачхьалкхено, профсоюзо. Цунца цхьана хьаьнала къахьегилга, къахьегама дисциплина лораелга СССР-а гражданий конституционни декхар да. Халахете а, цхьайолча хана ишта а хул: коллективе правови темагIа лаьца лекцеш а еш, юридически консультацеш а тел, хIаьта а дисциплина лохиа а кога астагIа а хул. Цо хьахьокх цу мероприятеех хайра пайда ца баьнилга.

КПСС ЦК соцамо бокъонаш лораеча органашта, хьалхашка керда декхараш уттаду. Цунга хьежжа Нохч-ГIалгIай АССР юстице министерства бокъонаш лораелга тоадаре хоадамболла мероприятеш чакхйоах.

Нах бахача хIара пункте порядок лораелга хIаране а массене а декхар да. Къахьегаш боахнача нахха ла безам бац къаракъаш мелилга, хулиганство, къоалаш, спекуляци санна дола общества духьалара ийрча гIуланкхаш. Бокъонаш лорайра еш йола профилактика дIахо тоаелга, зулам дерашца лоаттабу къовсам чIоагIбелга, берригача гражданашеи гIуланкхерча нахеи законаш цIенхаштта лораделга — из партийни, советски органашта, прокуратура, юстице, суда, чурча органий болхлошта, боахама а общественни а организацей кулгалхошта хьалхашка латта керттера декхараш.

Ишта Нохч-ГIалгIай АССР юстице министерства хаддаза теркам тIалоаттабу судий балха. Хьож цар профилактически воздействи миштa ю, халкъа судий дикагIа йола опыт дIаIоаржаю.

Судий балха культура лакхъяра, судахой дикагIа кийчбара лаьрхIа памятке оттаьй оаха. Цу тIа дувц процессаш миштa чакхъяха еза, уголовни а граждански гIулакхаш дувцеш хиннача судебни заседаней протоколаш миштa яздаь хила деза.

Боккха лоархIамболаш да милице хIара дийнахьа бу болх, шоай лоIаме йолча халкъа дружинашца, общественностаца айхха бувзабенна хулга. ХIаьта халкъа дружина хила еза наха юкъе сийдолаш, къахьегамхой цунна тIехьаболаш. Халкъа дружинаш, оперативни йола комсомольски отрядаш массанахьа а вIашагIъехкай — предприятешка, колхозашка, нах бахача моттигашка. Уж ба порядка боккъолца бола хьахой, цар кара да дукха зуламаш юхатохилга.

Эггара хьалха машар бохаш къовсам лоаттабе беза тIехдаьккха малараш меларащца. Общества духьала мел дола во гIулакхаш укхаэара дIадолалу. Малар дIадаккха гIерташ дукха къахьег вай, дукха мероприятеш чакхйоах. Цхьабакъда, тIатеIIа, леррагIа уж чакхъякха низ массаза а тоъац, дукха ха хлалехьа де лерхIаш хиннар дацилу. Хьожаргда вай корта бохо малараш тикашка миштa дохи.

Массаза а лорайой укхаза оттаьь правилаш? Халахете а, лораяц. Мел дукха дувц вай кагий къоалаш дIадахарах. Укхаза а цIенхаштта де лерхIаш хиннар ца деш дут. Из дерригa а хургдацар бокъонаш телхаечаргара царна гонахьа болча наха, коллективо, цIенхаштта царгара деха дезар хьадехаре.

Масала «Терек» яхача объединене № 2 йолча цехе дукха дийцад маларах хьа ца кхеташ лелача Юрий Величкох. Дуьцарах из эхь хеташ вац. Ишта волча сагага доагIар низагIа дайта деза. Из тIехьа ца доаккхаш дарбан-къахьегама профилакторе дIахьожаве веза. ХIаьта укхаза дувцилга мара корта болаш хIама ца делга хьахьокх тIа-тIа дукхагIа хулача алкоголикаша. Соахка хьалхарча ялх бетта укхаза болх беча нахах 20 саг медвытрезвителе вига хилар. Из сагота хила безаш гIулакх да.

Кадрови болхлошта дукха халахетар деш саг ва УТК-а слесарь Юрий Тертычный. Из производстве харцахьа лийнна ца Iеш, эхь дайна лел общественни моттигашка а. Тхьо шу мара даьнна — дац цун, бакъда, хIаналехьа медвытрезвителе хила-м кхийнад. Ийсача накъ тIа из ваккха гIерташ коллективо дукха къахьийгад. Цунах хIама хилац. ДIахойодача хана цуна корта бетта безац, доагIар де деза. Шийханнахьа из ца дой, эIамига саг дукха ха ялалехьа хIалаькъургва.

Бокъонаш а общественна духьала дола харцахьара гIулакхаш а деш хIанз а дукха моттигаш хул нах бахача моттигашка. Халкъа депутатий Советашна, депутатски группашна леьгI а ца болийташ хаддаза болх бе беза укхаза.

Вай мехка мел эцаш дола хьалаш вIашагIехьдаьхад гармонически дегIабена саг хьелкхевара. Кхетама болх эргабоаккхаш тоабелга, цун эффективность а дикал а лакхъелга — хIара коммуниста, бокъонаш лораеча хIара органа керттера декхар. Цу боккха лоархIам болча деша дIаяла еза еррига знанеш, беррига низ.

Н. БУГАЕВА.

Нохч-ГIалгIай АССР юстице министерства консультант.

БОКЪО ЙОАЦАШ САГ БАЛХАРА ДIАВАЬККХАЧА...

ХIанз, къахьегама коллективай берригa низ КПСС XXVI съезда решенеш кхоачашъяра тIабийрача хана, чIоагIа лоархIаме да къахьегамах дола советски законаш цIенхаштта кхоачашделга. Къахьегама дисциплина телхасраьца, къовсам лоаттабе безилга белгалдаьккхад 1979 шера тIаийцача «Халкъа боахаме къахьегама дисциплина дIахо чIоагIъяради кадраш хувцалулга мIезигдарахь» болча КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС соцам тIа. Кхетам балара балхаца цхьана чIоагIа къовсам лоаттабе беза къахьегама дисциплина телхаерашца, даьй хьисапе къа ца хьегарашца аьннад цу тIа.

Уж мероприятеш чакхйоахача лоархIаме моттиг дIалоац правови средствашa, бокъонаш лораеча органаша беча балхо. Хоадамболла къахьегама дешаш къестадеча хана судаш граждананий бокъонаш лорель ца Iеш, царна коммунистически кхетам балара белгтала болх а бу.

Судебни практика материалаша хьахьокх граждананий къахьегама бокъонаш эшегIча тайпара телхаеш хIанз а моттигаш йолга. Критически къамьал даьд, е гIуланхерча наха ца доагIар даьд, аьнна хоам баьр балхара дIавоаккхаш моттигаш хиннай. Ишта балхара дIабаьха нах судашка летъ, шоай бокъонаш лех. ГIуланхерча наха къахьегамах дола законаш телхадар баьнн долаш царех дукхабараш балха юха уьттабеьб. РСФСР КЗоТа 215 статьяга хьежжа бокъо йоацаш саг балхара дIаваьккхачоа бехк бу судо. Балхара дIаваьккха лелараx предприяте цунна дIадеIна ахча бехке волчунгара хьадоаккх. Бехке вочунгара судо баьча соцамах хьадоаккхар кхаь бетта алапел совгIа хила йиш яц.

Къахьегама законодательство эттара дукхагIа телхаду моттиг я профсоюза ФЗМК-га ца а хоатташ балхара саг дIаваьккхилга. РСФСР КЗоТа 35 статьяьe администрацена бокъо лац профсоюза, фабрични, заводской, моттигерча комитетага ца хоатташ саг балхара дIаваьккха. Бакъда, из закон теркал ца деш бола кулгалхой хIанз а кийсл. Масала, П. Зайналбдиева санитарка а болаш болх беш яр Нажай-Юртовски района Энгеноевски медицински пункте. Профсоюза моттигерча комитетага а ца хоатташ, вийгара приказ а теха, из балхара дIаьаккхар Нажай-Юртовски центральни районни больница керттерча лоро А. М. Мусаева. Из бокъо йоацаш даь хIама дар. Цудухьа Нажай-Юртовски районни халкъа судо П. Зайналбдиева балха юхаоттайир, балха йоацаш яьккхача хана доагIа ахча а дIаделар. Цунна дIаденна ахча — 68 сом — бокъо йоацаш из балхара дIаьаккхача А. М. Мусаевгара хьадаккха оттадир судо.

РСФСР КЗоТа 35 статьяе яхар ца а деш, балхара дIаваьккхар Грозненски района «Аргунский» яхача совхоза болхло нов. Арсемурзаев. Из дош дийцар город Грознерча Октябрьски районни халкъа судо. ЗаконагIа балхара дIаваккха ца воагIаш балхара дIаваьккха лийнача Арсемурзаевна 204 сом ахча дIадала тIадожадир совхоза. ХIаьта боахама даь зе цу совхоза директора декхараш кхоачашдеш хиннача В. Умароевгара хьадаккха оттадир.

Ишта предприятей, учреждений, организацей кулгалхошта материальни бехк бу, нагахьа сапна цар берах йола кхалсаг, бора шу даллалца е бер наьккхаш доалла кхалсаг балхара дIаьаккхача, 18 шу даллалца балхара саг дIаваьккха йиш яц кхенаа болчар гIулакхаш йолча районни (городской) комиссега ца хоатташ. Ишта депутат а балхара дIаваккха йиш яц халкъий депутатий Совета исполкомага ца хоатташ.

Нажай-Юртовски района халкъа депутатий Октябрьски юрта Совета депутат М. Тарамов цу района колхозий юкъарча хьунбоахаме лесникалла болх беш вар. Юрта Совета исполкомага а ца хоатташ, хьунбоахама директора М. Керсипова из балхара дIаваьккхар. Нажай-Юртовски районни халкъа судо М. Тарамов ше хиннача балха тIа юха дIатIаваххийтар, балха воацаш яьккхача хана доагIа 68 сом ахча а луш. Хьунбоахама хиннa зе лесхоза директоргара хьадаккха оттадир судо.

Цу тайпара дола масалаш кхы а дукха кхувла йиш яр.

Судебни практике закона тIара ваьнна, аьнна кулгалхо материальни бехктокхаме ца озаш а моттигаш хул. Масала, кхалсаг берах йий ца хоаш балхара дIаьаккха йиш я, нагахьа санна кIалсаго из хьаьнна ца хиэча. Ишта нийсделча кулгалхо бехке вац.

Цхьабакъда, закон хацар довзацар сона, яхарах кулгалхо бехктокхама кIалхара валийтац. Наха кулгалдеш вола гIуланхера саг къахьегама законодательство довза декхарийла ва. Саг балхара дIаваккха е ца бехктокхаме оза кулгалхочо лаьрхIадале, цу деша правови оагIув йовза еза цунна. Мастеро е цеха начальнико болхло бехке веш хьачуденна служебни записка тахка еза, дерригa гIулакх ше мадарре довза деза, цул тIехьагIа мара йиш яц хоадамболла соцам тIаьца.

Судо а тохи гIуланкхера саг сеина бехке ва, дерригa техна гучадаьначул тIехьагIа мара нах бац цо даьчуи. Из ишта чакхдоаккхилга дIадех законий принципаша. Цхьабакъда, бехк мIезигагIа е дукхагIа бар аьнна даь зе юхаметтаоттадеш кулгалхочунгара хьадоаккхачул боарам цхьатарра хул. Цул совгIа. гIуланкхерча сего шийна [illegible]-га гучаволе из РСФСР УК 138 статьяга хьежжа уголовни бехктокхаме оза йиш я. Цу статьяс бехк бу бокъо йоацаш саг балхара дIа а ваьккха, из юхаоттаве, аьнна судо баь соцам кхоачаш ца беш хилча. Ишта уголовни бехк бу берах йола кхалсаг балха хьаэца ца тигача е из балхара дIаьаккхача. Цу тайпара бокъонаш йолаш я бер наьккхах доалла кхалсаг а.

Болхло е гIуланкхера саг балхара дIавоаккхилга дувцача хана предприятей, учреждений, организацей кулгалхошта хе деза гражданашта къахьега бокъо СССР Конституце еннилга. Цунца цхьана кулгалхой декхарийла ба къахьегама а производственни а дисциплина чIоагIъе, хIаранегара шийна тIадилла декхар дизза кхоачашделга хьадеха.

И. ЭДИЛОВ,

Нохч-ГIалгIай Лакхерча суда председателa заместитель.

БЕКХАМ

Вай пачхьалкхе экономически а социально а дегIаахара программа толамца кхоачашъяре эшача хьалехце! — мамотта социалистически рузкъа лорадара йоахко яр.

Пачхьалкхени (дерригача халкъа) колхозно-кооперативни форма а йолаш йола производства средствий социалистически доалахье я СССР экономически система кIийле (СССР Конституце ст. 10). Социалистически доалахье метта лоаттаяри алсамъяхари — мехка экономика чIоагIъяра хиланзe дерг-доаца хьал.

ДукхагIа долча даькъе доала тIахьожами боацача хьалаца торо хулийт социалистически доалахьенна тIакхуьда а кхьдола тайп-тайпара зуламе гIуланхаш леладе а.

1981 шера деиз Нохч-ГIалгIай АССР бувзама производственно-технически управлене вокккхагIа вола инспектор-ревизор волаш болх беш вар Гелогаев Нохчо Тапсираевич. Ше болх бе волавелча деиз дукхагIа йолча хана бухгалтерски ревизионни болх беш хиннав Гелогаев.

Цо шер-шера еш хиннай бувзама управлене предприятешка ревизеш, финансови а боахама а гIулакхаш миштa латт акташ тIа дIа а ядеш.

Бувзама управлене дика лоархIаш хиннай Надтеречни бувзам узел. Цун болх дика хетийтара кIезига лоархIам болаш хиннаьц 1975 шера деиз 1978 шерага кхаччалца йолча хана цига финансово-боахама гIулакхаш миштa латт хьежаш ревизеш яьча ревизора Гелогаева уттаяь акташ а. Акташ тIа дIаядеш хиннадац Гелогаева шийна цига гучадийна бIеха гIулакхаш. Цудухьа управлене кулгалхошта хеталуш хиннад цига гIулакхаш дика да аьнна.

Управлене кулгалхой шийх бокъонца тешаш хиларах, бувзама системе дуккхача хана болх баь опыт а йолаш волча Гелогаева 1975 шу доладеллача хана ахчан средствашна лечкъае лаьрхIа вIашагIъеллай Надтеречни районе зуламе группа. ХьалхагIа цу группана юкъевоалаваь цо Надтеречни бувзама узела начальник Ю. Ю. Бураев и бувзама узела керттера бухгалтер М. С. Дудаев. Цар тIехьагIа цу зулама юкъеэзийб Надтеречни бувзама узле болх беш хина дукха гIулакхера нах: бувзама узела кассир И. Б. Умалатов, бувзама узела воккхагIа вола инструктор В. А. Саркиев, бувзама узела тIахьожамхо Ш. Д. Идрисова, Надтеречни бувзама отделене начальник Х. Д. Раисова, Беной-Юртарча бувзама отделене начальник М. Г. Загаева, Гвардейски — 1-ча бувзама отделене начальник А. У. Сакиева.

1975—1979 шерашка Надтеречни бувзама узела кассерен района юрташкарча бувзама отделеней кассашкарех хаддаза пачхьалкхен ахчан средствеш лечкъадай цу зуламеча группо, хIаьта пачхьалкхенна цар даь материальни зе 238301 сом е 65 кепиги лоархIамболаш да.

Гелогаев декхарийла вар ше ревизеш еш Надтеречни бувзама узеле финансий даькъе ль еррига нарушенеш гучаяха.

1970 шера СССР бувзама Министерства предприятей, организацей, учреждений производственно-боахама гIулакхашта ревизеш елга вIашагIехьдаьккхарен уж чакхьхарен порядках йола инструкци телха а еш, Гелогаева ховшие а гучайоахаш хиннац дукха факташ, зулама группа доакъашхошка цу хьакъехьа хьалхе шийна болча аьттонна хоамаш а деш.

Кассера хьанйдеш хиннад дукха ахчаш, цкъа эцаш 5—7 эзар сом. Цу ахчах бетт-бетта зар сом кхоачаш хиннад бувзама узла начальникага Бураевга. Гелогаева юкъ-юкъе кхоьнза — дийъ эзар сом луш хиннад, юхедиса ахча зуламхой группа доакъашхоша шоайла декъаш хиннад.

Из группа гучаяккха хало хиннад, хIана аьлча ревизор хиннав из вIашагIъеллар а цун гIулакхаш къайла кхихьар а.

Цу группана юкъе мел хиннача наха йоагI-йоагIача тайпара судаш яй Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча судо. Цар даь зуламаш бахьан долаш юха бекхам баьб.

Л. РУСАК,

Нохч-ГIалгIай АССР прокуратура судашка уголовни гIулакхий миштa дувц хьожаш волa прокурор.

Болгарера хоамаш

МАШАР ЧIОАГIБЕ

Пловдивски округе хIара шера 22 апреле деиз 9 мае кхаччалца хул лацински машара политика Денош. Укх чакхдаьннад укх шера КПСС XXVI съездо хьаьхайкаьча, дунен халкъашта юкъера хьал товдара тIаерзаьча советски предложенешта хетадаш.

Денош хьаделлаш «КПСС XXVI съездa машар а машаре цхьана дахар а бахьан долаш лоаттабу къовсамий» яха доклад яьй Пловдиверча советски консула С. Н. Тюрина. Ишта укхаза хиннай вежарашта йолча партей съездаштей социалистически мехкий арахьарча машар безара политикаией хетаь лекцеш а. Хьахьокхаш хиннад Сийлахь-боккхача Даймехка тIемах дола фильмаш, тIем тIа дакъа лоацаш хиннараша — СССР-ера хьаьшашца вIашагIнхетараш а хиннад.

СЦЕНА ТIА — «ЭIАМИГА ЛАЬТТА»

Михайловградерчa драматически театре толаме чакхъялар «ЭIамига лаьтта» яха, цу тайпара цIи йолча Леонид Ильич Брежнева книжках оттаьча спектакля примьера.

Спектакль оттаьраша — режиссера Паунов Аспаруха, художникаша Денов Тодора, Лалов Михаила дукхагIа теркам тIабахийтаб тIема ше[illegible]ралий майрал, со[illegible]хьаха доккха денал хьахьоккхача событешта. Спектакле къаьгга хьахьехаб бIухой идейно кийчъеш, котлонах бола цар тешам чIоагIбеш, дешале гIулакхаш карагIдуларах цар дегаш урауьттадеш политболлоша баь болх.

«БАЛКАНА» ТКЪАМАШЦА

Укх шера болгарски авиалинеша лаьрхIад 2,5 миллион пассажири (дIададахача шера хиннарел 300 эзар дукхагIа) 30 эзар тонн мохьаш дIадахьа. «Балкана» самолеташа вовкъостал дерза 650 эзар гектар кхаштa гIулакх де.

Цул совгIа лаьрхIа рейсаш еш хургда Болгарски пилоташ тайп-тайпарча дунен халкъашта юкъерча мероприятешка — конгрессашка, выставкашка, ярмаркашка бовгIа Америкера, Австралера хьаьший хьакхувлача.

Ф. СВЕТАНА, (АПН).

Дунен общественноста теркама юкъмоттиге

ДУНЕН ЦИВИЛИЗАЦИ КIАЛХАРЪЯККХАРА

— ТIеххьарча ткъаьх шера дукха хIама ца эшаш итт триллион доллар дIадахийтад тайп-тайпарча мехкаша ядерни герз хьадарген Iоадаргеи, — аьлар вовзаш волча индийски Iилмахочо Вангалорерча космически центра директора У. Р. Раос Деле АПН корреспондентаца Шубичев Евгенеца къамаьл деш. — Эггара кIезигагIча расчеташа а хьагойт, нагахьа санна цу средствеех къелла кIалбисача наха гIо дара пайда ийцача, вай планета сурт дикка хувцалургхилар.

Маьлха системе алкха цхьа Лаьтта мара яц са доалла а лаьттах хьатIадоала а хIама хила йиш йолаш йола планета. Из, вайна ховча бесса, башха йоккха ма яц. Тахан хIаланьхилара кхерам тIаеттаб вахара а цивилизацена а. Дунен тIа хIанз Iоадаь ядерни герз лаьттара цивилизаци иттаза хIаланьяра кхоачамболаш да.

Ядерни тIемо, дуккхача бIаьшерешка наха хьамелдаьр мехо санна дIадихьа ца Iеш, планета практически яьсса а лоаттийтаргья. Цудухьа лаьттаоа цивилизаци кIалхар яккхар духьа, социальни системаш, идеологеш, динаш моллагIча тайпара дале а, ядерни катастрофа кхерамa духьала дерригa шоай низаш вIашагIтоха деза дерригача халкъашеи мехкашеи.

Адамлена хьалхашка эттай хIанз, ший маIан Iилмана а техникана а карагIдаьнарех сага гIулакхаш тоадара пайда эцара меттел, хьалха латта Iилмани-технически толамаш адамле кIалакьяра тIадерзадаре хьисаперча цхьанкха а корта боацача хьалага вай кхачара проблема.

Со тийша хIама да, — аьлар дIахо професcора Раос, — сихдаь герз хьадаро дунен халкъашта юкъера хьалаш толхадеши ядерни тIема кхерам тIаоттабеши хилар. По вIаштIехьадалийтац халкъий беррига теркам а низ а хIама хьадеш къахьегара тIабахийта, хьахулийт халкъашта юкъе эIашин кхерарен ца тешарен психологи, юхадетт хIанзза мара колониальни эIаиарех мукъа ялаза йолча дуккхача пачхьалкхений социально-экономически дегIаахар.

Из дерригa а ишта нийслу цхьадолча мехкий тIема-промышленни комплексаша тIабоагIа пайда совбаккхар духьа, дунe хIалакдара яккa эггара чIоагIагIа болча герза системаш хьаелга, уж Iовелте, нагийча мехкашна йохкилга могадеидаь а хьалоацидаь а. Къаьгга гуш да, уж гIулакхаш соцаде дезаш йола ха хьатIакхаьча хилар.

Адамлена машар да лаьтта чIоагIтIа машар хилар. Духьал машара хьалашка мара йиш хургьяц цун дегIаваха я тоадала а. Ерригача расех долча а еррига обществашта чудоагIача а халкъий адамлена йолча гIойлениe цхьана къахьега йиш хулийтаргйола машаре атмосфера оттаиза ярг ца хилар белгалдоахаш ба дунен тIара берригa кIоарга хьаьнъал дола нах. Тахан, хьалха цIанкха ца хинна бесса, лоархIаме да наха шоашта тIалатта Iалаьмате боккха кхерам кхетабара цхьанкха хIама бехктокхаме а ца хеташ, цхьанкха бокъо а йоацаш еррига цивилизаце кхел шоай бе йолла гIертарашта духьала дерзадаь гIулакхаш сихха чаккдехари.

Дунен хьалкъашта юкъерча общественноста ядерни кхерамен лаьттарта цивилизацена цунах даргдолча зуламеи хьакъехьара информаци лоаттаяра тайп-тайпарча мехкий гIорбаьнача Iилманхоех латта дунен халкъашта юкъера комитет хьаярах йола президента Брежнева предложени, — аьлар професcора Раос ше къамаьл даь воаллаш, — боккха лоархIам болаш а массе оагIорахьара хьаллаца езаш а я.

Из предложени чакхъякхаро йиш хулийтаргья дунен тIарча Iилманхой мугIарерча наха ядерни катастрофа тIехьале миштa хургья кхетадара гIо де а вай планетах адам тIадоаца яьссале е тарлуш болча наха духьала дерзадаь дола гIулакхаш дара хьалхьоабе. Дерригача дунен тIара Iилмахой декхарийла ба из предложени хьаллаца. Царна хетараш да деза вай планете тIарча халкъашта.

(АПН).

Дели.

ФРГ. Машаре, цхьана гIулакхаш леладаре, герзаш дIададара тIехьарча Комитета, Машара немецки союза, Германски компарте тIахьехамагIа Бонне хиннай 40 кагирхой, кхалнахьа, антифашистий, кхьча мехка тайп-тайпарча городашкарча демократически организацей вIкалий манифестаци. 20 эзар совгIа саг чаккхаьннаа митинг хиннача Мюнстерплац яхача майдана тIайолхача малхбузен-германски столица улицашка гIолла. Цига дакъа лоацаш хиннараша дIакхайкадаьд Малхбузен Европе гаьна кхетар юкъерча боараме дола керда американски ядерни ракеташ хьаяран дIайийсьяран йолча кхерамеча натовски решенешта шоаш чIоагIа духьал хилар, хIаьта переговорей хьакъехьа Советски Союзо оттаь предложенеш хьаллоацаш шоаш хилар а.

А. ГРИГОРЬЕВА сурт. ТАСС фотохроника.

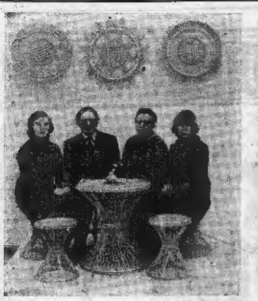
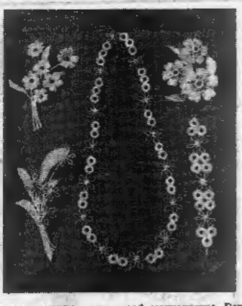

ЛИТОВСКИ ССР. Куржамех хIамаш елга — къьнара халкъа говзал. Из гIулакх Павенчяйски шекара завода шофера Станкус Александраса — республике вовзаш волча халкъа мастеро, хаддаиза халкъа творчества выставнашка дакъа лоацаш волчоа санна дика ховш наггахьа саг хургвац. Из цув говзал дIаIомаьай сесага Янинан, тIаьхха мех караша Регинаа Виден.

СУРТА ТIА: 1. СтанкусовгIар Александраса Янинан шоай мехкараща Регинаций (аьрдехьаръяр) Виданцея цхьана.

2. СтанкусовгIар дезал хьаль тайп-тайпара хIамаш.

А. ДИЛИСА сурташ. ТАСС фотохроника.

ДУВЛА ТХО ДОЛЧА ДЕША

Филологически факультете очно а заочно а деша вагIаш 2000 гергга студенташ. Факультете шиъ отделени я: эрсий филологии вайнахьа филологии. Кхаь специальностех хьехархой ураха укхаза: эрсий мотти литературен; эрсий мотти литературен нохчий мотти литературен; эрсий мотти литературен гIалгIай мотти литературен.

Из факультет яьккхачар болх бе йиш я шоай специальностех школе, Iилманатохкама институташка, университете, кхыча институташка, библиотеке, театре, телевидене, радио, редакце, кхыбараш.

Тха дукха выпускникаш ба тайп-тайпарча культурни учреждеешка, партийни, комсомольски балхаш деш. Ишттабарех цаI ва обкома комсомола хьалхара секретарь Эльмурзаев Герсолта. Факультет яьккха ба хIанз университете хьехаш бола доценташ И. А. Дахкильгова, Б. Д. Тимаев, З. Х. Хамидова, Н. П. Малинова, М. Ш. Гамурзиева, кхыбараш.

Ше тIаьйна декхар кхоачаш а деш, безам тIабодаш дийшачар, дIахо дика болх бу миччахьа шоаш хьожабаьча.

ХIанз деша багIаш ба шоай низ кхо ца беш дика дешаш а общественни балхаш лелаеш а бола студенташ. Царех цаI я Сайдаева Ганга, тIехдика эрсий филологи яхача отделене IV курсе дешаш я из, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат, комсомола университета комитета секретара заместитель.

Ишттa дика дешаш ба студенташ: Л. Кодзоева, Л. Осипова, А. Амирханова, М. Албогачиева, кхыбараш.

Партийни организаце, деканато, ерригача профессорско-преподавательски коллективо хаддаиза къахьег студентий идейни кхетам лаккхбара, КПСС XXVI съезда сацамашка хьежжа кIоаргъю хьехара система, лаккхбу дешара а кхетама а мероприятей идейно-теоретически лоархIам.

Тха факультета декан я Iилман кандидат, доцент Ф. Г. Оздоева. Цо говза кулгалду тха коллективана. Факультете пхи кафедра я. Эрсий а вайнахьа а мотте занятеш дIаьхош лингофонни кабинеташ я. Кафедрашка болх бу лакхера квалификаци йолча хьехархоша. Царех ба шиъ Iилман доктор-профессор — Н. Г. Арсаханов, И. Ю. Алероев; 30 совгIа Iилман кандидат, доцент Л. Д. Мальсагова, Ф. С. Льянова, Н. С. Бибулатов, Р. Н. Ахриева, Р. Х. Эсембаева, З. Х. Хамидова, кхыбараш. Цуига хьехоха факультето арахец хьехархой филологаш.

Очни дешар 5 шера да, хIаьта заочни дар — 6 шера. Деша дIаотташ абитуриентий 4 экзамен ала еза.

Тха факультета коллективо дог раьза а долаш тIеэцаргба тха специальность харжа, безам болаш деша боагIараш. Берригa тхоай низ тIабохийтаргба оаха царех лакхера квалификаци йолаш боза хьехархой кийчбара. Из да тха керттера декхар.

Тхо хьеж шуга, тха хьамсара абитуриенташ.

А. ГАНДАЛОЕВА,
Нохч-ГIалгIай АССР пачхахьалкхен университета вайнахьа филологе кафедра хьехархо.

СПОРТ

ХЬАЛХАРА ТУР

ДIайолаенна футболах ловзаш «Урожай» яхача цIий лоIамеча спортивни общества Республиканси Совета кхалхле яккхара яхьаш. Цига дакъа лоацаш я шийтта команда, чакхъяьннай хьалхара тур. Цу дийнахьа хиина ловзараш къаьстар е счеташ а болаш: Совхоз «Сагопшинский» (МагIалбик) — совхоз «Солнечный» (Урус-Мартан) — 5:3, совхоз «Лермонтовский» (Ачхой-Мартан) — совхоз «Автуринский» (Шала) — 1:3, завод «Пищемаш» (Аргун) — колхоз «Советская Россия» (Грозненский район) 3:1, завод «Электроинструмент» (Назрань) — совхоз «Надтеречный» (Надтеречни район) — 2:1, «Сельхозтехника» наурски отделени — совхоз «Бурунный» (Шелковской район) — 5:1, «Кавказ» яха коа тIара овлазараш леладу фабрика (Шала) — совхоз «Кошкельдинский» (Гудермес) — 3:0.

А. ВЕК.

ЦХЬАЬКХА А КОТАЛО

Дахача кхаьрача дийнахьа футбольни команда «Терек» ловзаш яр Майкоперча «Дружбаца». Из саькъердаме вIашагIкхетар чакхдаьлар счет 2:1 йолаш вай футболисташ кот а боалаш.

«Терека» ергIанара вIашагIкхетар хургда 20-ча мае Белгородерча «Салютаца» С. Орджоникидзе цIерагIча стадионе.

Редактора заместитель М. М. ХАМХОЕВ.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ!

Нохч-ГIалгIай профтехобразоване республикански управлене
№ 18 ЙОЛЧА КЕРДАЧА ТЕХНИЧЕСКИ УЧИЛИЩЕ
ер специальносташ Iомае деша хьех:
технологически установкай оператора;
технологически компрессорий машинисташ;
электрооборудоване гIулакх дара бола электромонтераш;
газоэлектросварщик;
технологически установкашта ремонт ю слесараш;
КИПеи автоматикаш слесараш.

Училище чакхъяьккхараш балха хьежабу СССР мехкдаьтта промышленноста Министерства гаа чакхбоалача заводашка.

8 класс образовани йолча наьха дешара ха — 3 шу.

10 класс образовани йолчар — 1 шу.

Деша вагIаш йоаккха за балха хаддаиза йолча юкъерча стажа юкъейода.

Училище чакхъяьккхаршта юкъера образовани хиларах дола диплом лу, профессии квалификацин разрядин тIа а язъь.

Технически училище чакхъяьккхараш лакхехьарча дешара заведенешка деша болхача хана юкъера юкъара образовани йолчарел совле йолашагIа хул.

8 класс яьккхачул тIехьагIа училище деша баьхараш пачхьалкхено бизза Iалашбу, 10 класс яьккхараштa — 72 сом стипенди тел, отличникашта — 25 процент дукхагIа. Производственни практика йолча хана хьадаьккхача алапех 33 процент хара дIател...

Училище 2—3 сат чувола цIенош а долаш гостиница хьисапе общежити я, производственни мастерскеш, спортзал, стадион, хIанзара киноаппаратура латташ йола актови зал, дешара корпус, столови я.

Деша дIаоттача хана хьачудала деза документаш:

училища директора цIерагIа, ше харжа специальность белгал а яьккха, язъь заявлени,
дийша хилара документ,
вахача моттигера справка,
деша ваьгIачера, е болх беш хиначара характеристика,
ф. 286 йола медицински справка,
3х4 боарам бола 6 фотокарточка.

ЗАНЯТЕШ ЙОЛАЛУ: 1 СЕНТЯБРЕ.

Училища адрес: 366019, НГIАССР, Грозненский район, Долински посело, ТУ-18. Автобус лел Грознерча центральни рынкера «15 молсовхоз» яхача кхаччалца.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

16 МАЙ

С. М. Кирова цIерагIа культурай салоIарен парк. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 10.00. Парка радио. «Вахаре гIолла иллеца» яха радиоконцерт. 16.00. Кинолектори. Вай ханарча къамий-кортамукъалеи болама лостамех лаьца КПСС XXVI съездо къоастадаьр» яха лекци. 17.00. Музыкальни эстрада. Нохч-ГIалгIай пачхахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 18.00. Баьццара театр. Профтехобразоване управлене художественни самодеятельноста концерт. 20.00. «Цхьаькха вицаенавац, цхьаькха дицденнадац» яха кинофестиваль.

Химикий культура Дворец. 17.00. Болх беш я «Лира» яха любительски объединени. Духовой оркестра концерт. 18.00. «Мехка гIолла» яха кинопанорама.

«Красный молот» завода культура ЦIа. 15.00. Болх беш я Iалам лорадара халкъа университет. 17.30. «ЦхьайттаалагIча пятилетке советски наьха хьал-торо лаккхъярах лаьца» яха хаттарийн жоьпийн сайре.

«Оргтехника» объединене культура ЦIа. 10.00. Шахматно-шашечни турнир. 12.00. Болх беш я «Баьццара аптека» яха клуб. 15.00. Берашта йола саькъердаме стартaш.

Просвещене балхахой ЦIа. 12.00. Болх беш я «Седкъилг» яха берий клуб. «Пионерия нхелла дий» яха тематически сайре. «Къона патриоташ» яха фильм.

17 МАЙ

С. М. Кирова цIерагIа культурай салоIарен парк. 11.00. Болх беш я «Къона театрал» яха клуб. 13.00. Болх беш да «Космонавт» яха берий кинотеатр. 15.00. Болх беш я «ЦIенкана» яха клуб. 16.00. Пионерe Денна хетаяь утренник. 17.00. «Бонкхача наькъа этапаш» яха кинофестиваль.

Н. К. Крупская цIерагIа культура Дворец. 10.00. Къулбаседа-Кавказски машинаькъа Грозненски отделене художественни самодеятельностата хьажар. 15.00. Болх беш да «Къона ленинец» яха берий кинотеатр.

Культуреи вохари

МУЗЕЯЙ ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРЧА ДЕНГА

Музеяй дунеяхалкъашта юкъера ди дезду 1977 шера Москве Ленинграде хиначa музеяй Дуненхалкъашта юкъерча совета XII ассамблея сессе решенегIа 18 мае. Музеяй Дуненхалкъашта юкъерча совета чубоагIа 119 мохк культурни исторически тIехьале лораяра, музеяни гIулакх дегIадоаладара йоакхо еш ба. Цун балха юкъе эггара хьинарегIа дакъа лоац Советски Союза музеяй Къамах совето.

Советски Iаьдал ше хьахиначa хьалхарча деношка денз культурни тIехьален йоакхо еш хьадоагIа. «Пролетарски культура, — аьнкад В. И. Ленина, — митара йоагIа ца хоаш хьаарайкхка яц, пролетарски культура специалисташ да шоаш ихача наха хьадагаеха яц. Из дерригa а цхьаьнха лоацар да. Пролетарски культура адамлено хьаьлча знаней напасаш закона боарамегIа дегIадоаладар хиниа дIаотта са...».

Советски Iаьдал эттача хьалхарча шерашка музеяш просвещене Халкъа комиссариата чуйоагIаш хиннай, хIаьта цуина керте лаьттав доллача хIамах дика кхеташ вола политически деятель А. В. Луначарский. Наркомпросо къахьегамхошка нхайкарал лаьд. Цу тIа, масала ладаь хиннад: «Естествении рузкъа нхача ца Iеш къахьегача халкъага нхаичад Iалзамате доккхий культурни рузкъаш: геттара хоза зданеш, музеяш, цар чу наггахьа мара хулаш доаца, хоза наха нхетам луш, дог айдеш дола предметаш а долаш, дукхха духовни рузкъа чудола библиотекаш, и. кх. дI. Цу дерригнеша хьеча сагах берашта новкъостал ду дешарга диллача хьалха доалдеш хиначa нлассел тIехболза, новкъостал ду керда саг хиина, къьнарча культура да хиниа, керда яр, цIаккха бIарга ца яйнар хьаеш вар хиинa дIаотта. Новкъостий! ЧIоагIа бIаргхоабаш, фийла лоpаде деза халкъа рузкъа».

Лечкъаергй оацаш, доалол арахьа дIакхухьаргйоацаш культура маьже хIамаш лораяра Советски правительства 1918 шера араьяккхай «Кхьеста художественни исторически лоархIамбола предметаш доалол арахьа дIакхухьилгена уж цига йохкилгея дехкара хьакъехьара» декрет, хIаьта ишттa шоай доалахьара картинни галереяштех культура предметаштен национализаци яра хьакъехьара декреташ.

В. И. Ленина чIоагIа мах беш хиннаб музеяшен картинни галереяшен кхетам луш беча балха. Цо чIоагIа пропаганда еш хиннай музеяшкен картинни галереяшкен фабрикашкара, заводашкара, школашкара, тIемахой доакъошкара экскурсеш е яхаш цуина чIоагIа дагадоалдаш хиннад дIа-юха лела выставкаш вIашагIйохкилга.

Революци ялалехьарча Россе ерригаш а 213 музей хиннай, 1940 шера уж хиннай 900. Сийлахь боккха Даймехка тIом хиннача хана фашистий гIевракоша лочкъаль дIайихьай вай мехкара 427 музейи 100 эзар совгIа эггара маьже йола художественни Iилман экспонаташи.

ХIанз Советски Союзе болх беш тайп-тайпарча профилагIа йола 1500 совгIа музей я: общеисторически, историко-революционни, художественни, литературни, этнографически, политехнически, кхыдараш.

Музеяш хьалъеш я ерригача союзни автономни республикашка. Масала, Грузе, болх беш я 83 музей (революци ялалехьа — 2), Армене — 85 (революци ялалехьа — 1), Казахстане — 40 (революци ялалехьа — 1). Цул совгIа массанахьа а хьеелл халкъа музеяш — предприятешка, колхозашка, школашка. Царех дукхха музеяш общественни хьисапе болх беш я, пачхахьалкхен музеяй филиалаш хиина е пачхахьалкхен музеяш хиина дIаотташ латт.

Культура хьалъяра лаьнкъера ленински традицеш дIахо а хьош дегIа а йовлаеш вай пачхахьалкхено кийчъаьй дукхахча шерашка музеяни гIулакх дегIадоаладара программа. Масала, 1976 шера тIаийцад «Истореи культураи памятникаш лорадареи царех пайда эцареи хьакъехьара» закон, хIаьта СССР кердача Конституце тIа дIаязъь «исторически памятникаши кхыйола культура маьже хIамаши лораяра йоакхо елга — СССР граждании декхар» яха статья.

Цу документаш тIа белгалдаь декхараш кхоачашдара бокхча лоархIамболаш хIама да хIанз вIашагIйоллаш латта истореи культураи памятникий Свод. Из официальни пачхахьалкхен документ Iилман справочни санна хургда, цу тIа хургьл СССР территоре тIара памятникаш пачхахьалкхено лорадара хьакъехьа йола керттера сведенеш. Цо хьахьоккхаргда вай мехкарча халкъий культура тIехьален бIарча сурт.

Советски музеяша дегIакхувл кхыча мехкашкарча музеяшца цхьана гIулакхаш леладелга. Ишттa, А. С. Пушкина цIерагIча изобразительни искусствай Пачхахьалкхен музее хьахьокхаш хиннай «Метрополитен музеера 100 шедевр». Лувререи Прадореи массех выставка. Цувца цхьана США, Франце, Испане, кхыча мехкашка хиннай «Скифски дошув», «Кремлерча ховхьарех 100 шедевр», яха а кхыйола а выставкаш. Цу тайпара музеяшкара маьже хIамаш дIа-юха йовзийтаро новкъостал ду хьалкъашта юкъера культура бувзамаш чIоагIдара.

ТАРАСОВА Галина. (АПН).

ТЕЛЕВИДЕНИ

16 МАЙ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Iуйранара гимнастика.
9.00 — Гланца. Йоккха грессест.
9.25 — «Онохарий кхаькехьа богашта».
9.55 — «Дай-ноаной, моаша!».
10.25 — «Мезуни дунен халкъашта шахара хи».
11.00 — «Дика товараш — дукхагIа».
11.30 — «Спортлото». 20-гIа тираж.
11.40 — «Из шуга дукургIа». Изобретатели конкурс.
12.25 — «Советски а вахар а».
13.05 — «Хьуний уренаш йола мани». Телевизионни документальни фильма премьера.
13.35 — Осипова цIерагIча Пачхахьалкхен академически эрсий халкъа оркестра концерт.
14.00 — «Тоади».
14.20 — Кердадараш.
14.45 — «Нанас ираз долаш вола ва» яхача телевизионни художественни фильма премьера.
16.00 — Нанем вола СССР халкъа артиста, СССР Пачхахьалкхен совгIата лауреата Юрий Гуляева.
16.10 — «Дийнача хIаний дунен гIа».
17.10 — Политически обозревателa Бовинова беседа.
17.40 — Дунен Европа чемпионата хоккеех лоаза СССР вIашагIлатета команда Остенкино Iамарха беша вIашагIкхетар.
18.40 — Дунен халкъашта юкъерча темах йола беседа. КПСС ЦК дунен халкъашта юкъерча информацей отдела заведующе Замятина къамаьл.
19.25 — «Хозача сийначa Дунай тIа» яха ерьс дIалола Венски симфонически оркестро.
19.35 — Вахтангова цIерагIча Пачхахьалкхен академически театро «Леший» яхача фильма-спектакла премьера. А. П. Чехова пьеса.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Леший» яха фильма-спектакль дIахоадар.
22.35 — Альманахара дай гIара корнала.
23.35 — Кердадараш.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Документальни фильмай программа.
9.15 — «Шахматни школа».
9.45 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа.
10.15 — «Iилман вахар».
10.45 — «Наьна школа».
11.15 — Централни телевидени Евровидени радиои электромузыкальни инструментий ансамбла концерт.
11.35 — «Румыне гIоллa». Кинопрограмма.
12.03 — «Эрсий къамаьл».
12.38 — СССР халкъа иллеш а халхараш а.
13.05 — Дзю-дох йола Европа чемпионат. Венгрера передача.
13.30 — «...Саьхьатий мехки» яха телевизионни документальни фильм.
14.10 — Ибсен. «Росмерсхольм» яха телевизионни спектакль (Норвеги).
16.15 — Спортивни гимнастиках йола Российски Федераце чемпионат.
17.15 — «Театр — са безам». Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни артиста Слуцкай творчески сурт.
17.45 — «ЖIали дола яккхаст» яха художественни фильм.

19.15 — «Шоана, кхьлнак!» (гIалгIай меттала).
19.45 — «Теремок» — Грознера № 50 йола берий беш».
20.20 — «ОСВОДа школашка». Документальни фильм.
20.30 — Дунен велогонка. Чехословакера передача.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Дукхьаха пиеш-хале» яха телевизионни художественни фильм.

17 МАЙ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — «Зарядка а дIаотта!».
9.05 — «Оптимизма этюдаш» яха телевизионни документальни фильм.
9.30 — «Гургалбетта саьхьат».
10.00 — «Советски Союза гIулакх деш ва!».
11.00 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа.
12.15 — «Доазоа дехьарча тьаьший бIаргашца Советски Союз».
12.30 — «Юртара саьхьат».
13.30 — «Музыкальни киоск».
14.00 — Сергеев. «Iуйранара коза даифи» яха телевизионни спектакль.
15.15 — «Киноманкъбара клуб».
16.15 — «Гаьнара а шера а ялн».
17.00 — «Дунен халкъашта мечера панорама».
17.45 — Хоккеех йола СССР чемпионат. «Спартак» — ЦСКА. ШолагIа а кхоалагIа а периодаш.
19.15 — Мультфильм.
19.35 — Экрана тIа — кинокомеди. «Коробка йола йо!» яха художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — Футбольни обозрени.
22.05 — «СелIIад» яха халкъа творчества телевизионни программай дунен халкъашта юкъера I-гIа фестиваль (ЧССР).
22.35 — Кердадараш.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Телевизионни документальни фильмай программа.
9.30 — Ленинградски жадра оркестрий выступлени. Фильм-концерт.
10.00 — «АБВГДейка».
10.30 — «Гагарина лаьттан гIа».
11.20 — Дзю-дох йола Европа чемпионат. Венгрера передача.
12.00 — «БIаргагушдар — теша хаддар».
13.00 — Хоккеех йола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Трактор» (Челябинск).
15.15 — «Дай-ноаной, моаша!».
15.45 — «Омега вариант» яха телевизионни дукхасерийни художественни фильм. ШолагIа серий.
17.00 — Хоккеех йола СССР чемпионат. «Спартак» — ЦСКА. Хьалхара период.
17.35 — Документальни фильм.
17.50 — «Гучеиьяна къамаьл». Передачана юкъе дакъа лоацаш а КПСС XXVI съезда делегата, КПСС ЦК члена, Социалистически Къахьегама Турпала Затворницке бригада.
18.30 — «Кинопанорама».
20.00 — «Бийса хьакъвла хийла шун, берашта».
20.15 — Регбех йола Европа чемпионат. СССР вIашагIлатеха команда — Румыне вIашагIлатеха команда. ШолагIа тайм. «Филы» яхача стадионера передача.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Чегери» яха телевизионни художественни фильм.

РАДИО

16 МАЙ

6.40 — «Аннахьраш Iалашдар — вахара йоккхо я». Корреспонденци (нохчий меттала).
6.55 — Хоамаш.
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.25 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
10.15 — «ЗIакинах» яха сатирически журнал (нохчий меттала).
10.35 — Ашараш.
11.00 — Нохч-ГIалгIай керда иллараш (эрсий меттала).
11.40 — «Литератури Нохч-ГIалгIайче» (эрсий меттала).
16.00 — «Хьона да. Даьхе, салтечун догI» (гIалгIай меттала).
16.30 — Чакиев Саида иллеш йола иллеш. Музыкальни программа (эрсий меттала).

17 МАЙ

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.25 — «Ленинни некъ» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.25 — «Шоана дукхаеза иллараш» (эрсий меттала).
11.15 — «КIиракхайнахьара иллерий программа» (эрсий меттала).
16.00 — «Къона гIехье» (нохчий меттала).
16.30 — «Шашкон глобус» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
18.00 — «ЦIе сийнаш» (гIалгIай меттала).
18.30 — «Иллена доттагIал карашта». Концерт (нохчий меттала).

Хаоттам

Тахан республике гIоллей Грозней хувцалуш моохаш а болаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 5—10 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 10—15, Грозне 12—14 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанен ломмен морхаш а болаш догIа а делхаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 2—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 1—6, дийнахьа 5—10 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ФЕ ХИЛА

Тракторш лехкараш бахьан долаш транспортаца дувладенна хатараш хIанз наькъашка каст-каста хулаш хиларо хьахьокх, наькъий цу доакъашхой дисциплина геттара во хилар.

Эттара хьалха цун бахьан да, тракторни парка, къьоста а юрта районашка, ГАИ болхлой оагIонгахьара меттел, вз транспорт шоай доалахьа йолаш болча кулгалхой оагIонгахьара а автомобильни парка массел терко ца яр.

БIаьсти — техосмотрана транспорт кийчъю ха. Цхьабакъда, нагахьа санна автомобилаш 2 бетта техосмотрях чакхъяла езаш яле, тракторий уйла еш саг хилац, хIана аьлча Госавтоинспекце оагIонгахьара техосмотре аьнна оттадаьдац транспорта из тайпа, кудухьа из ер юрта боахама технически инспекци я.

ГАИ оагIонгахьара терко селлара мельъар бахьан долаш наькъагIа лелара Правилаш дIадехарашка хьежжа дац тракторий технически хьал а цар водителий оамал а.

Тракторш госномерной знакаш йоацаш, водительски удостоверенеш доацаш, кабина чу массехк пассажир чу а хойваь, корта бохо малар мена а болаш водителаша лехкарах, массаза а лоаттаеэача моттиге уж дIаоттаьна лоаттарах наькъашка дукха хатараш хул.

Госномераш а йоацаш Грозненски района Ленина цIерагIча колхоза доалахьара Т-40 яхача трактора водитела Ф. И. Муравьева, дамба тIа гIолла Петропавловски станицера МТФ-ега хьа водаш, юхакъовла па а могаш тIакIалтакхессай из. ХIаьта водитель цигга чIоагIгIа керта чов а хиина больнице Iочиллав.

Цигача ниття трактор тIакIалтIа а кхесса хала чов а яь вола цу колхоза тракторист Н. В. Тарабанов а ниттa больнице вихьав.

СамуIашка госномераш а йоацаш Т-20 яха трактор хехка водаш хиннача С.-Р. А. Азимова из тIатеха саг вийнав.

Грознера Аргуна бодача наькъа тIа МТЗ-50 яхача трактора водитела П. Р. Исаева трактор харцахьарча оагIорахьа а хьовзаь цIий наькъагIа йоагIача автомашина тIатехай.

ДIадахача кIирагIа (7 маера 14 мае кхаччалца) республики наькъашка 16 аварий яь, 3 саг ве а нуыш 18 саг човнаш а еш. ХIаьта царех 5 трактористаш кигье болаш хиннай.

НГIАССР МВД ГАИ.

КАГИРХОЙ ТЕРКАМГА!

17-чен 24-чен мае Iуйрийна 9 сахьат даьлча Грозненски мехкдаьтта техникуме хургда
«Хьайийллача наIарий ди»

Техникума хьехархоши дешархоши дувцаргба гулбенкараштa специальностех, дешархой дешарахи салаIарахи, ишттa царна йовзийтаргьа кабинеташи лабораторей.

«Хьайийллача наIарий ди» долча хьех 8—10 классашка дешаш бола дешархойи цар дай-ноанойи.

Техникума дирекци.

Нохч-ГIалгIай драмтеатре

Х. Нурадилова цIерагIча Нохч-ГIалгIай Пачхахьалкхен драматически театра 50 шу дизара хетаяь юбилейни репертуар:

17 мае — Ф. Шиллер. **«Кехарлон безам».**
18 мае — Л. Яхьяев. **«Iаьрша вIаьжарг».**
19 мае — А. Пушкин. **«Чума яха лазар долче хазара той».**
20 мае — В. Шекспир. **«Кориолан».**

Спектаклаш йолалу 19 сахьат даьлча.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ!

17 мае 10 сахьат даьлча Нохч-ГIалгIай Пачхахьалкхен университета цхьоалагIча корпуса актови зало (А. Шерипова цIерагIа улица, 32), приемни комиссе дIахьорга республика болх бечен юрташкарчен кагирхошца вIашагIкхетара ди.

«ВIашагIкхетара ди» программе:

1. Университета ректора къамаьл.
2. Деканийи лоархIаш болча Iилмахойи къамаьлаш.
3. Университета лаборатореши кафедраши йовзийтар.
4. Художественни дакъа.

«ВIашагIкхетара ди» долча хьех юкъера школаш чакхйоаха дешархойи цар дай-ноанойи.

Хьамсара новкъостий!

НГIАССР МВД пожарни охрана управлени ВДПО республикански советах кхелтарий шоай лоIамерча пожарни дружинашта юкъерча пожарно-прикладной спорта республикански яьхьаш хьех.

Яьхьий программе хургда:
1. 80 — 100 метр бIаьхача ишттa шии тIа гIолла тайп-тайпара духьалонаш а йоахаш чакхвалар.
2. Штурмовой лаьне тIа гIолла Iомалуча бешне 2—3 этажий корашка кхоачаш уралIа вахар.
3. Цlера духьала отта кийчбалар.
4. Йоагаш йола кочвал йоь а еш пожарни эстафета чакхъяккхар.

Яьхьашка дакъа лоацаш хургья республики ВДПО райторсоветий ЮДПД командаш.

Яьхьаш хургья Грозне, «Динамо» яхача стадионе, 1981 шера 16—17 мае 9 сахьат даьлча.

НГIАССР МВД пожарни охрана управлени
ВДПО Нохч-ГIалгIай республикански совет.

КЕРДА ФИЛЬМ

16—24 мае «Юбилейный» кинотеатре хьахьокхаш хургда
«ВЫСТРЕЛ В СПИНУ»
яха художественни бесаш дола керда фильм (арахийцад — «Мосфильмо»).

Ролаш ловзаераш: Прыгунов Лев, Самойлов Владимир, Волков Михаил, Удовиченко Лариса, Пшенная Нелли, Саранцев Юрий, Дюжева Марина, советски кино кхыбола бовзаш бола актераш.

Картина дувц яздархо Ветров верах долча чоалханеча, чIоагIгIа кегадаь долча деша уголовни розыска инспектора Гурова лаьча следствех.

Детектива ерригача бокъонегIа московски кинематографисташа оттадаь из фильм юххьанца денз чакхдаллалца зрителий теркам тIаозаш да.

Фильма сеансаш йолалу 9—11—13—15—17—19—21 сахьат даьлча.

Дувла театре, кердача фильмага хьажа!

ТХА АДРЕС: 366907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностеи транспортеи — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кехатий — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря 9-24-90; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттен деношка

СФ02198. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2009.